

OSNOVNA STRUKTURNA OBILJEŽJA JUGOSLAVENSKIH RADNIKA U INOZEMSTVU

U osnovnoj publikaciji u kojoj su objavljeni rezultati popisa osoba na radu u inozemstvu (Statistički bilten br. 679) za republike, autonomne pokrajine i općine izneseni su podaci o ukupnom broju radnika na privremenom radu u inozemstvu, spolu, zemlji rada, godini odlaska na rad, starosnim grupama, aktivnosti i zanimanju prije odlaska u inozemstvo, grani djelatnosti prije odlaska, školskoj spremi i kvalifikaciji prije odlaska, te o narodnosti. Sva ta strukturna obilježja, osim narodnosti, dana su u kombinaciji sa spolom.

Popis radnika u inozemstvu, koji je izvršen prilikom popisa stanovništva Jugoslavije 1971. god., omogućava potpunije sagledavanje brojnih obilježja i problema povezanih sa suvremenim zapošljavanjem radnika iz Jugoslavije u stranim zemljama. Zato će se u nastavku nastojati što detaljnije analizirati i interpretirati rezultate popisa, objavljene do kraja 1971. god. U analiziranju rezultata popisa nastojat ćemo različita obilježja međusobno što više korelirati. Osobita pažnja posvećena je regionalnim raznolikostima i specifičnostima unutar Jugoslavije, pa ćemo sva obilježja jugoslavenskih vanjskih migracija dobivena popisom, prikazati regionalno po republikama i autonomnim pokrajinama Jugoslavije. Neka značajnija obilježja prikazat ćemo i po regijama unutar pojedinih republika, pa čak i po općinama kao najnižim administrativno-političkim jedinicama. Broj i osnovne strukture vanjskih migranata po općinama tabelarno su prikazani u prilogu 3 i na kartama u prilogu 4—18.

1. Zemlje rada

U objavljenim rezultatima popisa radnika na radu u inozemstvu podaci o državi gdje migrant radi dani su po republikama, autonomnim pokrajinama i općinama.²⁹ Kod podataka za općine, pored ukupnog broja, naveden je i broj muškaraca.

Glavnina vanjskih migranata radi u zemljama zapadne i srednje Evrope (vidi tab. I). Prema rezultatu popisa, evropske zemlje zapošljavaju 88,8% jugoslavenskih radnika zaposlenih u inozemstvu, a prema statističkim podacima zemalja rada, kojima je naročito ispravljen manjak u obuhvatu popisa u prekomorskim zemljama, u Evropi radi 81,8% vanjskih migranata iz Jugoslavije (tab. II).

SR Njemačka zapošljava preko 50% svih jugoslavenskih migranata (55,2%). Austrija je na drugom mjestu, a zatim slijede Francuska, Švicarska i Švedska. U ovih 5 evropskih zemalja zaposleno je 77,6% svih jugoslavenskih radnika zaposlenih izvan zemlje.

²⁹ Statistički bilten br. 679, str. 9 i str. 79—95.

T a b. II: Udio (%) zemalja rada vanjskih migranata iz Jugoslavije prema popisu stanovništva Jugoslavije 1971. god. i prema statističkim podacima zemalja imigracije*

T a b. II: Share (in %) of Yugoslav emigrant workers taken by the countries of employment according to the Yugoslav census of 1971 and according to the statistical figures supplied by the countries of immigration

1. country of employment; 2. Yugoslav 1971 census; 3. statistical figures of the countries of immigration; 11.—16. as in Table I; 17. other and unidentified European countries; 19.—22. as in Table I; 23. other and unidentified overseas countries; 25. and 26. as in Table I

Zemlja rada		Popis stanov- ništva Jugo- slavije 1971.	Statistički podaci zemalja imigracije
	1	2	3
Austrija	11	12,3	11,4
Francuska	12	5,5	5,0
SR Njemačka	13	61,2	55,2
Švicarska	14	3,2	3,2
Švedska	15	2,4	2,8
Zemlje Beneluksa	16	1,1	1,4
Ostale i nepoznate evropske zemlje	17	3,1	2,8
Evropske zemlje U k u p n o	19	88,8	81,8
SAD	20	2,4	4,2
Australija	21	6,0	7,6
Kanada	22	2,0	5,2
Ostale i nepoznate izvanevropske zemlje	23	0,7	1,2
Izvanevropske zemlje u k u p n o	25	11,2	18,2
	%	100,0	100,0
SVEUKUPNO	26		
	broj	671 908	790 500

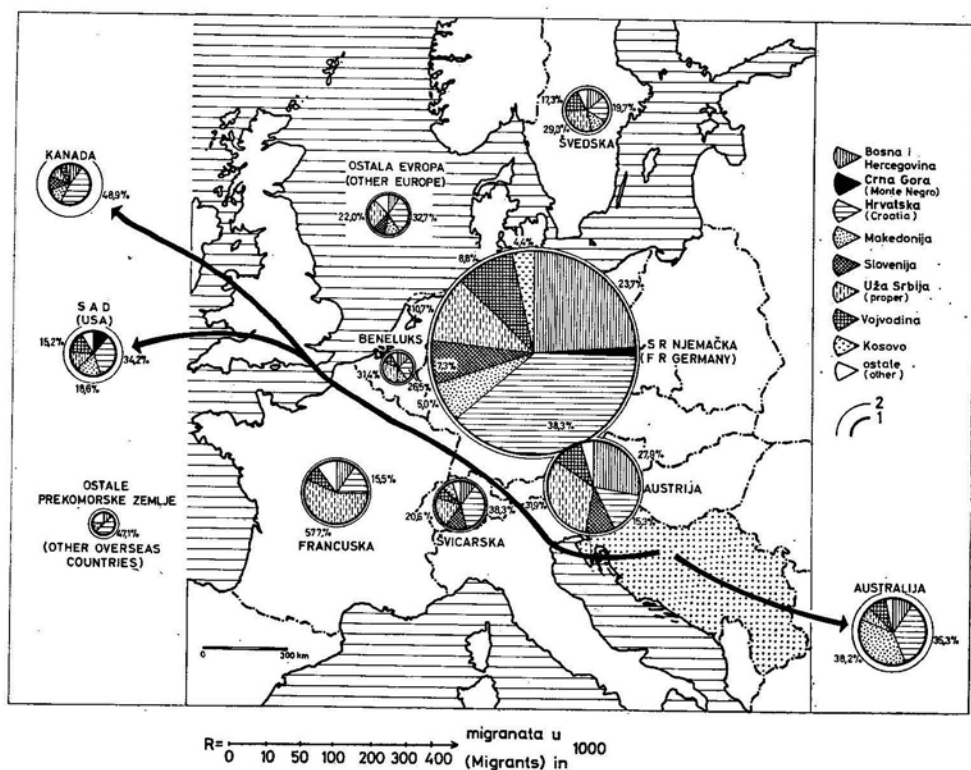
* Prema brojčanim podacima u tab. I

Najveći broj jugoslavenskih građana u izvanevropskim zemljama zapošljava Australija (7,6%), a slijede je Kanada i SAD. U svim ostalim prekomorskim zemljama, u kojima ima znatan broj naših predratnih emigranata, kao što je slučaj u nekim zemljama Južne Amerike, poslijeratno migriranje na rad je potpuno beznačajno.

Kada se u pojedinim zemljama rada promatra udio pojedine republike i autonomne pokrajine Jugoslavije, uočavaju se vrlo velike raznolikosti (tab. III, sl. 1). U SR Njemačkoj su 62,0% svih radnika iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. U Austriji 59,8% svih radnika potječu iz Uže Srbije i Bosne i Her-

cegovine. U Francuskoj su iz Uže Srbije 57,7% svih radnika. Hrvatska i Makedonija daju 73,5% svih jugoslavenskih građana zaposlenih u Australiji i 52,8% od ukupnog broja zaposlenih u Sjedinjenim Američkim Državama. U Kanadi je 48,9% radnika iz Hrvatske.

Rezultati popisa 1971. pokazuju da migranti porijeklom iz Hrvatske imaju najveći udio među zaposlenima u SR Njemačkoj i Švicarskoj, kao i najveći udio u prekomorskim migracijama. Uža Srbija ima najveći udio među zaposlenima u Francuskoj, Austriji, Švedskoj i zemljama Beneluksa. Učešće radnika iz Bosne i Hercegovine osobito dolazi do izražaja među zaposlenima u Austriji i SR Njemačkoj, Crne Gore u SAD, Makedonije u Australiji i SAD, Slovenije u Austriji, Švicarskoj i Kanadi, Vojvodine u Švedskoj i SAD i Kosova u Švicarskoj.



Sl. 1. Udio republika i autonomnih pokrajina u ukupnom broju jugoslavenskih radnika u pojedinoj zemlji rada

1. ukupan broj prema rezultatu popisa 1971. god., 2. ukupan broj prema statističkim podacima zemalja imigracije

Fig. 1. Share of the individual republics and autonomous provinces in the total number of Yugoslav workers in individual countries of employment

1. total number according to the 1971 census, 2. total number according to the statistical data supplied by the countries of immigration

T a b. III: Broj radnika iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina Jugoslavije po zemljama rada*

T a b. III: Number of workers from individual Yugoslav republics and provinces according to country of employment (total number according to the statistical data of the country of employment; the share of the individual republics and autonomous provinces in the individual countries of employment according to the 1971 Yugoslav census)
 1. country of employment; 2. Yugoslavia, total; 3.—10. republics and autonomous provinces (3. Bosnia/Herzegovina, 4. Montenegro, 5. Croatia, 6. Macedonia, 7. Slovenia, 8.—10. Serbia: 8. Serbia proper, 9. Vojvodina, 10. Kosovo); 11.—16., 19.—22., 25. and 26. as in Table I; 17. and 23. as in Table II

Zemlja rada	Socijalističke republike i socijalističke autonomne pokrajine									
	Ukupno SFRJ	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija			Kosovo
							Uže područje	Vojvodina		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Austrija	90 000	25 100	300	3 760	2 160	9 000	28 700	8 730	2 250	
Francuska	39 500	3 680	710	6 120	1 540	830	22 790	2 760	1 070	
SR Njemačka	436 500	103 445	3 495	167 180	26 190	31 865	46 705	38 415	19 205	
Švicarska	25 000	2 325	350	9 575	1 000	3 225	5 150	1 675	1 700	
Švedska	22 500	2 915	210	4 445	2 915	1 330	6 535	3 900	250	
Zemlje Beneluksa	11 000	1 390	210	2 915	1 220	480	3 455	1 070	260	
Ostale i nepoznate evropske zemlje	22 500	2 405	900	7 355	2 365	2 100	4 945	1 635	795	
Evropske zemlje ukupno	647 000	141 260	6 175	201 350	37 390	48 830	118 280	58 185	25 530	
SAD	33 000	1 685	3 430	11 285	6 140	955	4 125	5 015	365	
Australija	60 000	4 920	420	21 180	22 920	1 380	3 900	5 100	180	
Kanada	41 000	3 770	410	20 050	4 840	4 390	3 940	3 480	120	
Ostale i nepoznate izvanevropske zemlje	9 500	1 200	250	4 475	520	595	1 370	760	330	
Izvanevropske zemlje ukupno	143 500	11 575	4 540	56 990	34 420	7 320	13 335	14 335	990	
SVEUKUPNO	790 500	152 835	10 685	258 340	71 810	56 150	131 615	72 540	26 525	

Struktura u %

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	100,0	27,9	0,3	15,3	2,4	10,0	31,9	9,7	2,5
Austrija	100,0	9,3	1,8	15,5	3,9	2,1	57,7	7,0	2,7
Francuska	100,0	23,7	0,8	38,3	6,0	7,3	10,7	8,8	4,4
SR Njemačka	100,0	9,3	1,4	38,3	4,0	12,9	20,6	6,7	6,8
Švicarska	100,0	13,2	0,9	19,7	12,9	5,9	29,0	17,3	1,1
Švedska	100,0	12,6	1,9	26,5	11,1	4,4	31,4	9,7	2,4
Zemlje Beneluksa	100,0	10,7	4,0	32,7	10,5	9,3	22,0	7,3	3,5
Ostale i nepoznate evropske zemlje	100,0	21,8	0,9	32,7	5,8	7,6	18,3	9,0	3,9
Evropske zemlje ukupno	100,0	5,1	10,4	34,2	18,6	2,9	12,5	15,2	1,1
SAD	100,0	8,2	0,7	35,3	38,2	2,3	6,5	8,5	0,3
Australija	100,0	9,2	1,0	48,9	11,8	10,7	9,6	8,5	0,3
Kanada	100,0	12,6	2,6	47,1	5,5	6,3	14,4	8,0	3,5
Ostale i nepoznate izvanevropske zemlje	100,0	8,1	3,1	39,7	24,0	5,1	9,3	10,0	0,7
Izvanevropske zemlje ukupno	100,0	19,3	1,3	34,0	9,1	7,1	16,7	9,2	3,3
SVEUKUPNO	100,0	19,3	1,3	34,0	9,1	7,1	16,7	9,2	3,3

* Ukupan broj prema statističkim podacima zemalja rada i udio republika i autonomnih pokrajina u pojedinoj zemlji rada prema popisu stanovništva Jugoslavije 1971. g.

2. Godina zaposlenja u inozemstvu

U poglavlju »Osvrt na metodologiju popisa radnika u inozemstvu« ukazalo se na nejasan metodološki pristup upisivanja godine odlaska na rad u inozemstvo i na propuste koji mogu proizići iz nedovoljno definiranog pojma »godina posljednjeg odlaska na rad u inozemstvo«. Iz rezultata popisa nedvojbeno proizlazi da se vrlo često smatralo prekidom rada u inozemstvu vrijeme koje je radnik proveo u Jugoslaviji na dopustu ili u posjeti i da se kao godina posljednjeg odlaska uzimala ona u kojoj je radnik otišao nakon kraćeg zadržavanja u Jugoslaviji zbog posjete, korišćenja odmora ili sezonskog zaposlenja u inozemstvu. Zato je popisom dobiven nerealan podatak da se u godini pred popis, tj. u 1970. god., posljednji put (isključujući praznike i odmor) zaposlilo u inozemstvu čak 35,7% svih radnika koji su na dan popisa radili u inozemstvu (tab. IV, sl. 2, dio I). Postoje dokazi da se u 1970. god. nije zaposlilo u ino-

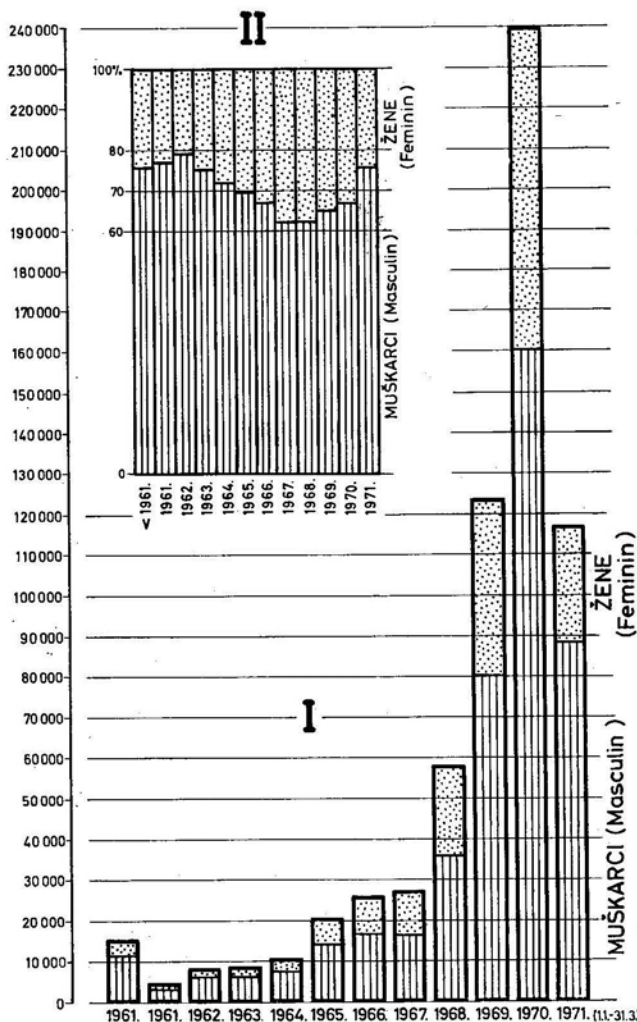
Tab. IV: Radnici u inozemstvu prema godini zaposlenja i udio žena u ukupnom broju zaposlenih u pojedinoj godini

Tab. IV: Yugoslav emigrant workers according to year of entering employment, and the proportion of women in the total number of employed in individual years

1. year of taking employment abroad; 2. total number of employed;
3. % of the total number of employed; 4. proportion of women (in %)

Godina zaposlenja u inozemstvu	Ukupno zaposleno broj	Ukupno zaposleno %	Udio (%) žena
1	2	3	4
1960. i ranije	15 342	2,3	23,7
1961.	4 288	0,6	22,5
1962.	8 131	1,2	20,7
1963.	8 682	1,3	24,2
1964.	10 204	1,5	27,6
1965.	20 373	3,1	30,0
1966.	25 855	3,8	32,7
1967.	26 920	4,0	37,4
1968.	57 238	8,5	37,3
1969.	123 639	18,4	34,4
1970.	239 779	35,7	32,8
1. 1. — 31. 3. 1971.	116 724	17,4	24,0
Nepoznato	14 733	2,2	33,2
Ukupno	671 908	100,0	31,4

zemstvu 239 779 radnika, koliko je dobiveno rezultatima popisa. Isto tako je sigurno da u prva tri mjeseca 1971. god. nije otišlo na rad u inozemstvo 116 724



Sl. 2. Jugoslavenski vanjski migranti prema godini odlaska (I) i udio spola u pojedinoj godini odlaska (II)

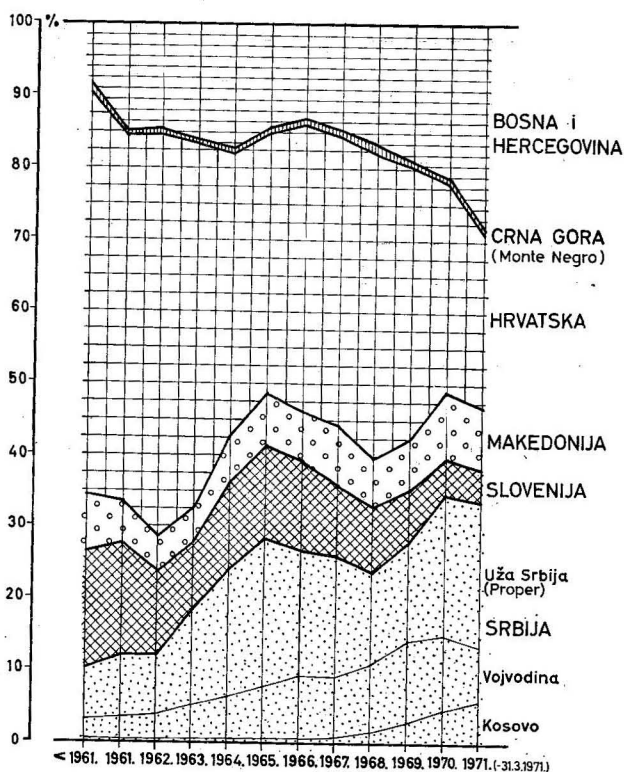
Fig. 2. Yugoslav external migrants according to the year of emigration (I) and proportion of sexes in the individual years of emigration (II)

radnika.³⁰ »Posljednja godina odlaska na rad u inozemstvo« sigurno je najmanje pouzdan podatak o jugo-

³⁰ U prva tri mjeseca 1971. god. zaposlilo se u inozemstvu posredstvom jugoslavenske službe za zapošljavanje ukupno 25 170 radnika (izvor: Zapošljavanje — mesečni statistički pregled, Savezni biro za poslove zapošljavanja, Beograd, br. 3, 1971). To znači da je za isto tromjesečno razdoblje popisom dobiven 4,5 puta veći broj odlazaka na rad u inozemstvo. Kako se posredstvom jugoslavenske službe za zapošljavanje u prosjeku zapošljava u inozemstvu oko 50% svih migranata, proizlazi da je u prva tri mjeseca 1971. god. otišlo na rad u inozemstvo ukupno najviše oko 50 000 radnika.

slavenskim vanjskim migracijama koji je dobiven popisom stanovništva 1971. god., pa zbog toga apsolutne brojeve o odlascima u pojedinoj godini i udjele pojedinih godina odlaska u ukupnom broju zaposlenih u inozemstvu ne bi trebalo koristiti.

Pa i ovi nepouzdana brojčani podaci o godini zaposlenja u inozemstvu, kada se promatraju u korelaciji sa spolom migranata i republičkim porijeklom u pojedinoj godini, daju mogućnost izuzetno zanimljivih analiza. Iz tih podataka može se zapaziti da je udio žena u ukupnom broju zaposlenih u pojedinoj godini porastao 1967. i 1968. god. (vidi tab. IV i sl. 2, dio II). To je upravo vrijeme privredne recesije u SR Njemačkoj, kada se smanjila mogućnost zapošljavanja muške radne snage, dok je potražnja za ženskom ostala gotovo nepromijenjena. Kada je u 1969. god. naglo povećano zapošljavanje u inozemstvu, ponovno se započeo smanjivati udio žena, jer se konjunktura na tržištu radne snage najprije izražava većom ponudom radnih mjesta za mušku radnu snagu.



Sl. 3. Udio republika i autonomnih pokrajina u ukupnom broju vanjskih migranata koji su se zaposlili u inozemstvu u pojedinoj godini

Fig. 3. Share of the individual republics and autonomous provinces in the total number of external migrants who took employment abroad in individual years

T a b. V: Udio (%) radnika iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina u ukupnom broju zaposlenih u inozemstvu u pojedinoj godini

T a b. V: Proportion (in %) of workers from individual republics and autonomous provinces in the total number of Yugoslav emigrant workers in individual years
1. year of taking employment abroad; 2.—10. as in Table III

Godina zaposlenja u inozemstvu	Ukupno iz SFRJ broj	%	Socialističke republike i autonomne pokrajine							10
			Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija		
								Uže područje	Vojvodina	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1960. i ranije	15 342	100,0	8,6	0,8	56,0	7,8	16,2	7,1	3,1	0,4
1961.	4 288	100,0	15,2	0,4	51,2	5,9	15,6	8,5	2,9	0,3
1962.	8 131	100,0	14,7	0,6	56,0	4,8	11,7	8,4	3,5	0,3
1963.	8 682	100,0	16,2	0,6	50,6	4,6	9,6	13,3	4,8	0,3
1964.	10 204	100,0	17,5	0,5	39,2	6,4	12,2	17,6	6,3	0,3
1965.	20 373	100,0	14,6	0,7	36,3	7,2	13,2	19,3	8,1	0,6
1966.	25 855	100,0	13,3	0,7	39,9	6,8	12,7	17,4	8,7	0,5
1967.	26 920	100,0	14,9	1,0	40,2	8,2	10,0	16,8	8,2	0,6
1968.	57 238	100,0	16,7	1,5	42,4	6,9	9,4	12,7	8,9	1,5
1969.	123 639	100,0	19,1	1,5	37,8	7,3	7,2	13,5	10,7	2,9
1970.	239 779	100,0	21,6	1,3	28,7	9,1	5,1	19,5	10,0	4,7
1. 1. — 31. 3. 1971.	116 724	100,0	28,3	1,0	24,0	8,7	4,5	19,9	7,7	5,9
Nepoznato	14 733	100,0	17,8	1,1	31,1	7,5	10,3	17,2	8,4	6,6
Ukupno	671 908	100,0	20,4	1,2	33,4	8,1	7,2	17,1	9,0	3,6

Od osobitog su značenja podaci o udjelu pojedinih republika i autonomnih pokrajina među radnicima koji su u pojedinoj godini otišli na rad u inozemstvo (tab. V, sl. 3). Uočljivo je da se u kasnijim godinama odlaska udio radnika iz Hrvatske smanjuje, a udio radnika iz Bosne i Hercegovine i Srbije povećava. Udio Slovenije postepeno se smanjuje, dok se udio Makedonije još postupnije povećava. Karakteristično je da Crna Gora, republika koja je najmanje zahvaćena vanjskim migracijama radne snage, ima stalno podjednak udio. Unutar Srbije posljednjih nekoliko godina raste udio Uže Srbije i Kosova, koji se tek od 1968. god. znatnije uključuju u proces vanjskih migracija, dok se udio Vojvodine u posljednje vrijeme počinje smanjivati. Ovi podaci su pokazatelj regionalnog razvoja vanjskih migracija u Jugoslaviji i njihovih suvremenih usmjeravanja.

3. Udio žena

Među ukupno zaposlenim jugoslavenskim radnicima u inozemstvu žene čine oko jedne trećine, što odgovara i udjelu žena u ukupnom broju zaposlenih u Jugoslaviji (tab. VI). Međutim, postoje vrlo velike razlike u udjelu

Tab. VI: Udio žena među ukupno zaposlenima u inozemstvu i među ukupno zaposlenima u zemlji po republikama i autonomnim pokrajinama

Tab. VI: Proportion of women among the total number of emigrant workers and the total number of employed in Yugoslavia, — according to republics and autonomous provinces

1. republic or autonomous province; 2. proportion of women among emigrant workers; 3. proportion of women among the employed in Yugoslavia

Republike i autonomne pokrajine	Udio (%) žena među zaposlenima	
	u inozemstvu	u zemlji*
1	2	3
Bosna i Hercegovina	21,8	25,2
Crna Gora	19,3	27,0
Hrvatska	36,8	35,5
Makedonija	18,1	25,6
Slovenija	40,1	41,6
Uža Srbija	35,7	29,7
Vojvodina	42,7	31,8
Kosovo	4,7	17,9
SFRJ ukupno	31,4	31,8

* Godišnji prosjek za 1971. god. Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije 1972. god., str. 353 i 355.

žena među zaposlenima u odnosu na pojedine dijelove Jugoslavije. Najveći udio žena među zaposlenima u inozemstvu ima Vojvodina (42,7%); udio žena iz ove autonomne pokrajine među zaposlenima u inozemstvu znatno je veći

od njihova udjela među zaposlenima u zemlji (31,8%). Među vanjskim migrantima iz Slovenije također je velik udio žena (40,1%), ali taj je udio još uvijek niži od njihova udjela među zaposlenima kod nas u toj republici (41,6%). Kosovo, Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina imaju znatno manji udio žena među ukupno zaposlenima u inozemstvu od udjela žena među zaposlenima u zemlji. To su dijelovi Jugoslavije u kojima je udio žena i među zaposlenima u zemlji znatno ispod jugoslavenskog prosjeka. Neosporno je da je tome osnovni uzrok nedovoljna društvena emancipiranost žena. Iz činjenice da je udio žena u tim područjima znatno veći među zaposlenima u zemlji nego u inozemstvu, može se zaključiti da društvena emancipiranost žena na sadašnjem stupnju omogućava uključivanje žena u zapošljavanje u zemlji, ali ne u istoj mjeri i u zapošljavanje u inozemstvu. To se naročito odnosi na Kosovo, odakle je udio žena među zaposlenima u inozemstvu gotovo beznačajan. U Hrvatskoj, užem području Srbije i Vojvodini veći je udio žena među zaposlenima u inozemstvu od njihova udjela među zaposlenima u zemlji. To pokazuje da žene, iako čine znatan dio od ukupno zaposlenih osoba u zemlji, nisu u mogućnosti u dovoljnoj mjeri realizirati želje za zaposlenjem u zemlji, pa s velikim udjelom učestvuju među zaposlenima u inozemstvu.

Udio žena među zaposlenima u pojedinim zemljama rada nema nekih većih i značajnijih razlika (tab. VII). Ipak, vidi se da je znatno iznad prosjeka udio žena među zaposlenima u Švedskoj i Švicarskoj, kao i u evropskim zemljama koje nisu posebno navedene u rezultatima popisa radnika u inozemstvu. Donekle se udio žena ističe i u zemljama Beneluksa. Kolikogod je udio

Tab. VII: Udio žena među ukupno zaposlenima u pojedinim zemljama rada

Tab. VII: Proportion of women among emigrant workers in individual countries of employment

1. country of employment; 2. proportion of women (in %); 11.—23. as in Table I; 24. unknown; 25. average

Zemlje rada	Udio (%) žena	
1	2	
Austrija	11	33,2
Francuska	12	31,3
SR Njemačka	13	30,0
Švicarska	14	39,2
Švedska	15	39,5
Zemlje Beneluksa	16	36,5
Ostale evropske zemlje	17	41,1
SAD	20	32,8
Australija	21	30,3
Kanada	22	34,8
Ostale izvan-evropske zemlje	23	21,9
Nepoznato	24	30,9
Prosjek	25	31,4

žena u pojedinim zemljama rada odraz potražnje ženske radne snage, ovi rezultati navode na zaključak da veći udio žena može ukazivati i na politiku asimilacije stranih radnika.³¹

Kako je udio žena dan u korelaciji s gotovo svim ostalim obilježjima vanjskih migranata, koja su dobivena popisom 1971., na specifičnosti u zastupljenosti žena ukazat će se i u daljnjoj interpretaciji rezultata popisa radnika u inozemstvu.

4. Dobna struktura

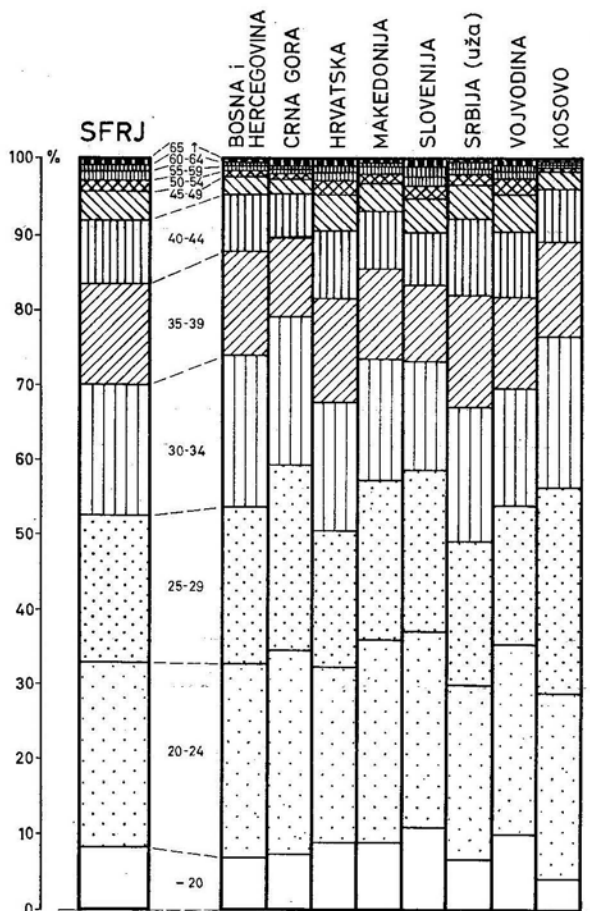
I posljednjim popisom potvrđena je već dobro poznata činjenica o mladosti radnika koji su zaposleni u stranim zemljama. Četvrtina svih vanjskih migranata iz Jugoslavije u dobi su između 20 i 24 godine (tab. VIII, sl. 4).

Tab. VIII: Udio (%) dobnih skupina među zaposlenima u inozemstvu iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina

Tab. VIII: Proportion (in %) of age groups among emigrant workers from individual republics and autonomous provinces
1. age group; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces (see Table III)

Dobne skupine	SFRJ ukupno		Socijalističke republike i autonomne pokrajine							
	broj	‰	Bosna Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija		
								Uža Srbija	Vojvodina	Kosovo
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
65 i više	3 296	0,5	0,2	0,6	0,7	0,4	0,9	0,3	0,6	0,3
60—64	4 119	0,6	0,4	0,4	0,6	0,6	1,3	0,9	0,5	0,3
55—59	6 003	0,9	0,6	0,6	1,1	0,9	1,2	0,8	1,2	0,2
50—54	9 597	1,4	0,9	0,8	1,6	1,4	1,7	1,5	1,8	0,7
45—49	26 761	4,0	2,7	1,9	4,6	3,8	4,2	4,5	4,8	2,1
40—44	57 397	8,5	7,8	5,7	8,9	7,7	7,0	10,1	8,8	6,9
35—39	89 113	13,3	13,8	10,6	13,6	12,0	10,1	14,9	12,1	12,5
30—34	117 372	17,5	20,0	19,2	17,0	16,1	14,5	17,8	15,3	20,0
25—29	132 970	19,8	20,9	24,9	18,3	20,8	21,5	18,9	18,5	27,3
20—24	165 151	24,6	25,9	27,6	23,5	27,0	26,7	22,6	24,6	25,4
manje od 20	54 276	8,1	6,7	7,1	8,9	8,9	10,9	6,5	9,8	4,0
Nepoznato	5 853	0,8	0,1	0,6	1,2	0,4	0,0	1,2	2,0	0,3
Ukupno	671 908	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

³¹ Mnogo bolju osnovu za zaključivanja o stupnju asimilacije jugoslavenskih radnika u pojedinim zemljama rada mogli bi pružiti podaci o obiteljskom stanju migranata u zemljama rada, ali takvi podaci iz popisa do kraja 1971. god. nisu objavljeni.



Sl. 4. Vanjski migranti prema dobnim skupinama

Fig. 4. External migrants according to age groups

U dobnim skupinama do 34 godine obuhvaćeno je 69,0% svih radnika u inozemstvu, a svega 2,0% su stariji od 55 godina. Upravo je mladost jedno od osnovnih obilježja radnika zaposlenih u inozemstvu i upravo ih ovo obilježje najviše diferencira u odnosu na radnike zaposlene u zemlji.

Kada se vanjski migranti u pojedinim karakterističnim dobnim skupinama usporede s ukupnim brojem stanovnika Jugoslavije u istim dobnim skupinama, proizlazi npr. da se čak 11,1% ukupnog stanovništva u dobnj skupini 20—24 godine nalazi na radu u inozemstvu (tab. IX). Taj udio je tek nešto malo manji (10,5%) u prosjeku dobnih skupina 25—34 godine. Iz toga se vidi da u vanjskim migracijama iz Jugoslavije učestvuje velik udio najvitalnijeg stanovništva.

Dobna struktura vanjskih migranata po republikama ne pokazuje neka znatnija odstupanja od prosječne dobne strukture svih radnika iz Jugoslavije,

T a b. IX: Udio vanjskih migranata u pojedinim dobnim skupinama stanovništva Jugoslavije*

T a b. IX: Proportion of external migrants in the individual age groups of Yugoslavia's population

1. age group; 2. and 3. proportion (in %) of external migrants in the total population (2. according to the 1971 census; 3. according to the census figures corrected on the basis of the statistical figures supplied by the countries of immigration)

Dobne skupine	Udio (%) vanjskih migranata u ukupnom stanovništvu	
	prema rezultatu popisa 1971.	prema korekciji popisa na osnovi statističkih podataka zemalja imigracije**
1	2	3
50 i više godina	0,6	0,7
35—49	4,0	4,7
25—34	9,0	10,5
20—24	9,4	11,1
15—19 godina***	2,8	3,2
Nepoznato	7,0	8,3
Prosjek za SFRJ	3,3	3,9

* Izvor podataka o broju stanovnika u pojedinim dobnim skupinama: Prethodni rezultati popisa stanovništva i stanova od 31. marta 1971. godine, Statistički bilten br. 700, Beograd 1971.

** Vidi tab. I, kolona 2. Manjak u obuhvatu srazmjerno je pridodan svakoj dobnj skupini prema njenu udjelu u ukupnom broju radnika u inozemstvu, dobivenom popisom 1971.

*** U rezultatima popisa 1971. god. u ovoj skupini obuhvaćeni su svi radnici mlađi od 20 godina. Kako se može pretpostaviti da u inozemstvu nema radnika ispod 15 godina, svi radnici u inozemstvu ispod 20 godina uspoređeni su s ukupnim stanovništvom od 15—19 godina.

ali su izvjesne razlike ipak značajne. Tako npr. Slovenija, Vojvodina i Hrvatska, područja koja su se najranije uključila u proces zapošljavanja u inozemstvu, imaju najveći udio radnika u starijim dobnim skupinama: iznad 49 godina u Sloveniji iznosi 5,1%, u Vojvodini 4,1%, a u Hrvatskoj 4,0% svih radnika zaposlenih u inozemstvu, dok je prosjek za čitavu Jugoslaviju 3,4%. Međutim, u ovim područjima i udio najmlađih radnika do 20 godina, veći je od prosječnog u Jugoslaviji. U područjima koja karakterizira manji broj vanjskih migranata — Crna Gora i Kosovo — ističe se udio zaposlenih u dobnim skupinama između 25 i 34 godine. Dok je u svim osnovnim administrativno-političkim dijelovima Jugoslavije najzastupljenija dobnja skupina između 20 i 24 godine, jedino je u Kosovu najveći udio zaposlenih u inozemstvu star između 25 i 29 godina.

Zbog najveće stope vanjskih migranata, u Hrvatskoj dolazi najviše do izražaja i veliki udio migranata u pojedinim dobnim skupinama ukupnog stanovništva. Tako npr. i bez korigiranja rezultata popisa za dio migranata koji popisom nisu obuhvaćeni (u Hrvatskoj 16,3%), dobiva se da je među ukupnim stanovništvom Hrvatske između 20 i 39 godina na radu u inozemstvu 11,2%.

Na razlike u dobnoj strukturi radnika iz pojedinih dijelova Jugoslavije najviše utječe različiti udio žena u ukupnom broju zaposlenih. Kako su žene-migranti u prosjeku znatno mlađe od muškaraca, područja u kojima je veći udio žena — Vojvodina, Slovenija i Hrvatska — imaju i veći udio radnika u najmlađim dobnim skupinama. Tako npr. u dobnoj skupini žena iz cijele Jugoslavije između 15 i 19 godina na radu u inozemstvu nalazi se 5,3%, a iz Hrvatske čak 10,7%. Postotak u starijim godinama ove dobne skupine znatno je veći, jer u početnim godinama ove dobne skupine žene relativno manje odlaze na rad u inozemstvo.

Među radnicima do 20 godina udio žena je znatno veći od udjela muškaraca, dok je u svim ostalim dobnim skupinama udio muškaraca veći od udjela žena u istoj skupini (tab. X, sl. 5). Pored ove najmlađe dobne skupine, udio žena je znatan i u susjednoj dobnoj skupini — između 20 i 24 godine — te u najstarijim dobnim skupinama — od 60 i više godina. To se, s jedne strane, može objasniti činjenicom što jugoslavenska služba za zapošljavanje ne posreduje u zapošljavanju muškaraca prije nego odsluže vojnu obavezu, a isto tako i činjenicom da se ženska radna snaga u zemlji teže zapošljava.³²

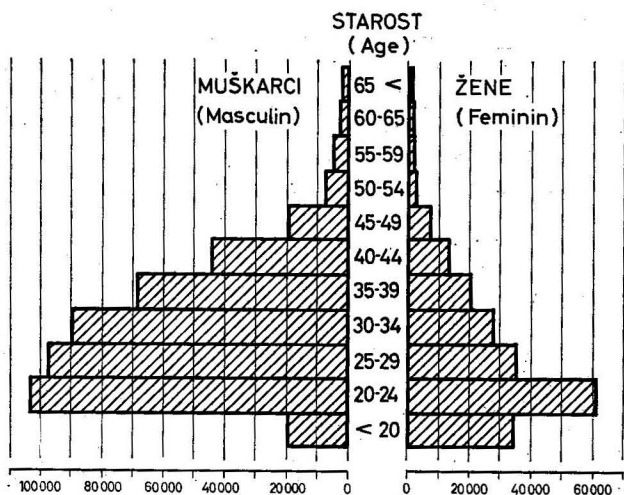
T a b. X: Dobne skupine prema spolu vanjskih migranata

T a b. X: Age groups of emigrant workers according to sex

1. age group; 2. proportion of men (in %) per age group; 3. proportion of women (in %) per age group; 4. proportion (in %) of age group among the total number of men; 5. proportion (in %) of age group among the total number of women

Dobne skupine	Udio (%) spola		Udio (%) dobnih skupina	
	muškarci	žene	muškarci	žene
1	2	3	4	5
65 i više	59,1	40,9	0,4	0,6
60—64	64,5	35,5	0,6	0,7
55—59	73,2	26,8	1,0	0,8
50—54	73,1	26,9	1,5	1,2
45—49	71,6	28,4	4,2	3,6
40—44	76,7	23,3	9,5	6,3
35—39	76,8	23,2	14,8	9,8
30—34	76,1	23,9	19,4	13,3
25—29	73,3	26,7	21,2	16,8
20—24	62,7	37,3	22,5	29,2
manje od 20	36,7	63,3	4,3	16,3
Nepoznato	49,9	50,1	0,6	1,4
Prosjek za SFRJ	68,6	31,4	100,0	100,0

³² Od prosječnog broja zaposlenih u zemlji 1970. god. udio žena je iznosio 31,0%, dok je među prosječnim brojem osoba koje su u 1970. god. prvi put tražile zaposlenje u Jugoslaviji udio žena iznosio 54,8% (Statistički godišnjak Jugoslavije 1971. god., str. 87 i 97).



Sl. 5. Broj vanjskih migranata u pojedinim dobnim skupinama u odnosu na spol
Fig. 5. Number of external migrants in individual age groups in relation to sex

U dobnjoj skupini između 20—24 godine na radu u inozemstvu nalazi se 11,6% svih muškaraca, a u dobnim skupinama između 25—34 godine čak 13,4% cjelokupnog muškog stanovništva Jugoslavije. Udio muškog stanovništva zaposlenog u inozemstvu posebno dolazi do izražaja u Hrvatskoj, i to prvenstveno zbog najveće stope vanjskih migranata u ovoj republici. Tako u dobnjoj skupini 20—24 godine na radu je u inozemstvu 15,1%, a u dobnjoj skupini između 25—34 godine čak 18,2% čitavog muškog stanovništva Hrvatske. Treba ponovno ukazati da su stvarni udjeli, zbog manjka u obuhvatu popisa, znatno veći. Isto tako treba imati u vidu da se u prikazanim udjelima uspoređuje aktivno stanovništvo u inozemstvu s ukupnim stanovništvom Jugoslavije u pojedinim dobnim skupinama. Kada bi imali podatke o broju aktivnog stanovništva Jugoslavije po dobnim skupinama, pokazalo bi se da je udio aktivnog stanovništva u inozemstvu u zrelim dobnim skupinama još znatno veći.

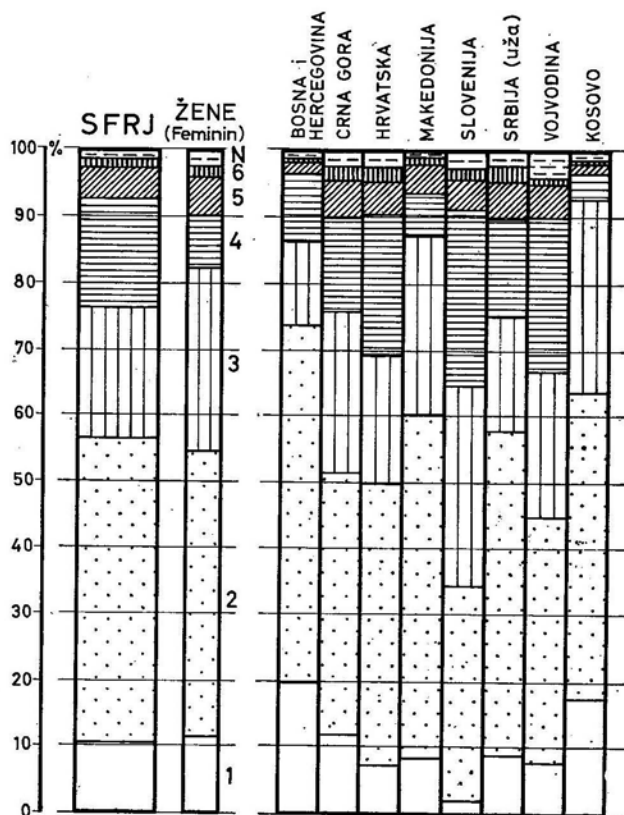
5. Školska sprema

Odmah treba napomenuti da u prosječnom neobuhvatu popisa, koji iznosi 15,0%, osobe s većom školskom spremom zastupljene su s većim udjelom, jer takvih ima više u inozemstvu sa svim članovima porodice, pa se može pretpostaviti da za mnoge od njih nije imao tko dati podatke potrebne za popis. Osim toga, za mnoge koji su s porodicama u inozemstvu s opravdanjem se moglo smatrati da im rad u inozemstvu nije »privremen«. Radnici s višom školskom spremom u većem su udjelu otišli iz gradskih naselja na rad u inozemstvo. Kao što je objašnjeno u ocjeni obuhvata popisa, gradska naselja imaju veći manjak u obuhvatu od prosječnog. Zbog svega toga može se sma-

trati da je školska sprema osoba na radu u inozemstvu viša od one koja je utvrđena popisom 1971. (tab. XI, sl. 6). Školska sprema odnosi se na stanje prije zaposlenja u inozemstvu.

Zemlje imigracije u pravilu ne primaju nepismene radnike. Ipak se jedna desetina svih jugoslavenskih radnika zaposlila u inozemstvu bez školske spreme ili samo sa 1—3 razreda osnovne škole. Glavninu takvih možemo smatrati nepismenima ili nedovoljno pismenima.

Gotovo polovica svih vanjskih migranata iz Jugoslavije završili su samo raniju četverogodišnju osnovnu školu ili nepotpunu osmogodišnju školu



Sl. 6. Vanjski migranti prema školskoj sprema prije zaposlenja u inozemstvu
 1. bez školske spreme ili do 3 razreda osnovne škole, 2. 4—7 razreda osnovne škole, 3. osnovna škola, 4. škola za KV i VKV radnike, 5. ostale srednje škole, 6. fakulteti, visoke i više škole

Fig. 6. External migrants according to school qualifications before taking employment abroad

1. without school qualifications or with up to three classes of elementary school, 2. with 4—7 classes of elementary school, 3. elementary school, 4. schools for skilled and highly skilled workers, 5. other secondary schools, 6. higher education

(46,1%). Kad se ovima priključe radnici koji uopće nisu pohađali školu ili imaju nepotpunu četverogodišnju školu (10,1%), proizlazi da 56,2% svih jugoslavenskih radnika prije zaposlenja u inozemstvu nije završilo sadašnje obavezno osnovno školovanje.

Iako se čini da je takvo osnovno obrazovanje dokaz slabe školske strukture jugoslavenskih radnika u inozemstvu, ipak se može smatrati da je struktura jugoslavenskih migranata, s obzirom na školsku spremu, vrlo dobra. Osmogodišnjom osnovnom školom još uvijek nisu obuhvaćena sva djeca u izdvojenim manjim naseljima i slabije naseljenim područjima. Kako su takva naselja i područja nedovoljno i slabije privredno razvijena i kako u njima manjkaju radna mjesta u nepoljoprivrednim djelatnostima, opravdano bi bilo pretpostaviti da će glavnina vanjskih migranata iz tih krajeva biti s najslabijim školskim obrazovanjem ili bez njega. To je, uostalom, opća karakteristika svih evropskih vanjskih migranata. Međutim, preko 42% svih migranata iz Jugoslavije imaju završenu osmogodišnju osnovnu školu, a preko 22% završili su nakon osnovnog osmogodišnjeg školovanja neku stručnu školu, gimnaziju ili fakultet. U većini slučajeva to je škola za kvalificirane i visokokvalificirane radnike.

Da je školska sprema vanjskih migranata iz Jugoslavije zaista jako dobra, pokazuje i usporedba sa školskom spremom ukupnog stanovništva Jugoslavije (tab. XII). Jedino je veći udio osoba koje su završile fakultet, visoke i više

Tab. XII: Usporedba školske spreme ukupnog stanovništva Jugoslavije i osoba na radu u inozemstvu

Tab. XII: Comparison of the school education of Yugoslavia's total population and of persons employed abroad

1. school education; 2. Yugoslav population of the age of 10 or more (in %); 3. persons in employment abroad (in %); 11.—19. as in Table XI

Školska sprema	Stanovništvo Jugoslavije staro 10 i više godina u %*	Osobe na radu u inozemstvu u %
1	2	3
Fakulteti, visoke i više škole ¹¹	2,9	1,5
Škole za srednji stručni kadar ¹²	4,3	3,0
Gimnazija ¹³	2,0	1,2
Škole za kvalificirane i visokokvalificirane radnike ¹⁴	9,0	16,6
Osnovna škola ¹⁵	14,6	19,8
4-7 razreda osnovne škole ¹⁶	42,5	46,1
Bez školske spreme ¹⁷	24,3	10,1
Nepoznato ¹⁸	0,4	1,7
Ukupno ¹⁹	100,0	100,0

* Izvor: Prethodni rezultati popisa stanovništva i stanova od 31. marta 1971. godine, Statistički bilten br. 700, Beograd 1971.

škole među ukupnim satnovništvom Jugoslavije nego među radnicima u inozemstvu. Međutim, ponovno treba podsjetiti da je manjak u obuhvatu popisa osoba na privremenom radu u inozemstvu kod onih koji imaju višu ili visoku stručnu spremu veći od prosječnog. Kod svih ostalih grupa stanovništva koje je završilo neku školu povoljnija je školska sprema onih koji su na radu u inozemstvu. Tako npr. školu za kvalificirane ili visokokvalificirane radnike završilo je 9,0% od ukupnog stanovništva Jugoslavije, a čak 16,6% osoba koje su na radu u inozemstvu. Slično je i s osobama koje su završile neku srednju stručnu školu, gimnaziju ili potpunu osnovnu školu. Dok je bez školske spreme 24,3% ukupnog stanovništva Jugoslavije, među radnicima u inozemstvu takvih je samo 10,1%. Iz svega proizlazi da osobe na radu u inozemstvu imaju znatno bolju školsku spremu od prosječne školske spreme ukupnog stanovništva Jugoslavije.

Struktura vanjskih migranata u pojedinoj republici i autonomnoj pokrajini prema školskoj spremi znatno se razlikuje. Najškolovaniji su radnici iz Slovenije, Vojvodine i Hrvatske, dakle, iz bolje razvijenih dijelova Jugoslavije. Iz tih krajeva ima i najviše zaposlenih u inozemstvu, a ujedno su to područja gdje je proces zapošljavanja u inozemstvu ranije započeo. Ovi dijelovi Jugoslavije imaju i bolju kvalifikacijsku strukturu radnika zaposlenih u zemlji.

Bolja školska sprema radnika iz razvijenijih republika i pokrajina Vojvodine manje iznenađuje nego činjenica da iz slabije razvijenih jugoslavenskih administrativno-političkih dijelova, koji oskudijevaju stručnim kadrovima, ima relativno velik udio migranata sa završenom srednjom ili višom školskom spremom.

Žene općenito imaju višu školsku spremu od muškaraca (tab. XIII, sl. 6). To je nesumnjiv dokaz da se u inozemstvu zapošljavaju prvenstveno samo-

Tab. XIII: Školska sprema vanjskih migranata prema spolu

Tab. XIII: School education of emigrant workers according to sex

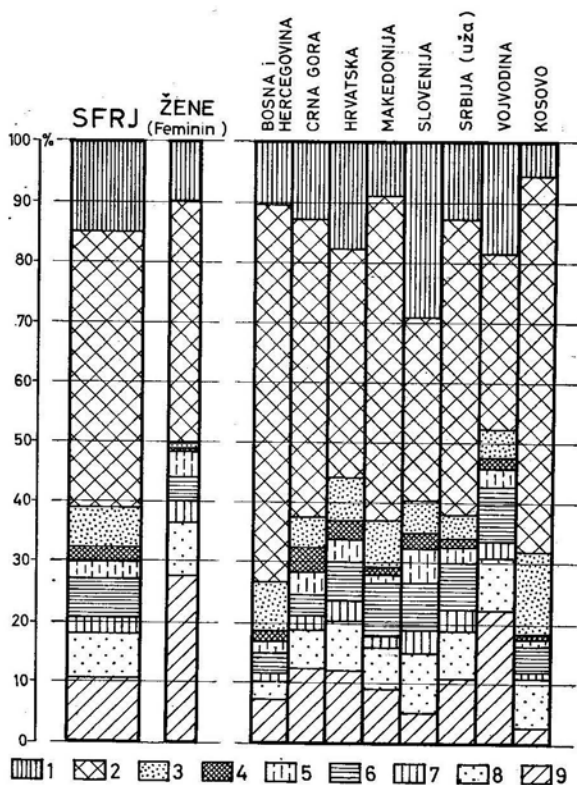
1. school education; 2. proportion (in %) of men in the individual educational groups; 3. proportion (in %) of women in the individual educational groups; 4. proportion (in %) of educational groups among the total number of men; 5. proportion (in %) of educational groups among the total number of women; 11. and 14.—19. as in Table XI; 12. grammar school and secondary vocational schools

Školska sprema	Udio (%) spola		Udio (%) školske spreme	
	muškarci	žene	muškarci	žene
1	2	3	4	5
Fakulteti, više i visoke škole ¹¹	71,4	28,6	1,6	1,4
Gimnazije i druge škole za srednji stručni kadar ¹²	54,1	45,9	3,3	6,1
Škole za KV i VKV radnike ¹⁴	85,3	14,7	20,5	7,8
Potpuna osnovna škola ¹⁵	56,2	43,8	16,2	27,6
4-7 razreda osnovne škole ¹⁶	70,4	29,6	47,3	43,5
Bez školske spreme ¹⁷	45,2	34,8	9,8	11,3
Nepoznato ¹⁸	55,3	44,7	1,3	2,3
Ukupno ¹⁹	68,6	31,4	100,0	100,0

stalnije žene. Međutim, osnovna razlika između školske spreme muškaraca i žena vanjskih migranata sastoji se u znatno različitim udjelima pojedine vrste školske spreme. Udio žena među migrantima koji su završili škole za kvalificirane i visokokvalificirane radnike znatno je manji od prosječnog udjela žena među vanjskim migrantima iz Jugoslavije. Veći udio od prosječnog imaju žene među radnicima koji su prije zaposlenja u inozemstvu završili osmogodišnju osnovnu školu, gimnaziju ili neku drugu školu za srednji stručni kadar.

6. Aktivnost prije zaposlenja u inozemstvu

Popisom je utvrđeno da je preko 10% osoba zaposlenih u inozemstvu promijenilo status aktivnosti, tj. prešlo od izdržanih u status aktivnih osoba (tab. XIV, sl. 7). Zaposlenjem u inozemstvu povećao se kontingent aktivnog



Sl. 7. Vanjski migranti prema grani djelatnosti prije odlaska

1. industrija, 2. poljoprivreda, 3. građevinarstvo, 4. saobraćaj, 5. trgovina i ugostiteljstvo, 6. zanatstvo, 7. ostale djelatnosti, 8. bez djelatnosti, 9. izdržavani

Fig. 7. External migrants according to branch of activity before emigration

1. industry, 2. agriculture, 3. building industry, 4. transport, 5. trade activities and the hotel and catering industry, 6. crafts, 7. other activities, 8. without activity, 9. supported persons

T a b. XIV: Aktivnost prije zaposlenja u inozemstvu u odnosu na radnike iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina
 T a b. XIV: Activity of workers from individual republics and autonomous provinces before taking foreign employment
 1. activity; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces (see Table III); 11. supported persons;
 12. persons with personal incomes (persons with income from property, pensioners, receivers of social assistance, etc.); 13. active persons; 14. total

Aktivnost	Socijalističke republike i autonomne pokrajine									
	Ukupno SFRJ	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbiya		Kosovo	
							Uže područje	Vojvodina		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Izdržavane osobe	"	71 106	9 769	959	26 834	4 723	2 259	12 544	13 449	596
Osobe s osobnim prihodom*	"	2 733	369	79	1 023	117	287	457	383	18
Aktivne osobe	"	598 069	127 213	6 791	196 865	49 593	45 540	101 580	46 713	23 774
UKUPNO	"	671 908	131 351	7 829	224 722	54 433	48 086	114 581	60 545	24 361
Struktura u %										
Izdržavane osobe	"	10,6	7,0	12,2	11,9	8,7	4,8	10,9	22,2	2,3
Osobe s osobnim prihodom*	"	0,4	0,3	1,0	0,5	0,2	0,6	0,4	0,6	0,1
Aktivne osobe	"	89,0	92,7	86,8	87,6	91,1	94,6	89,7	77,2	97,6
UKUPNO	"	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Osobni, porodični ili invalidski penzioneri, primaoci socijalne pomoći, osobe s prihodom od imanja i sl.

stanovništva Jugoslavije za preko 70 000 osoba. Lako je razumjeti veliku ekonomsku i društvenu vrijednost ove činjenice.

Međutim, treba imati u vidu da metodologijom popisa nisu kao izdržavane obuhvaćene sve osobe koje prije zaposlenja u inozemstvu nisu imale vlastitog prihoda. Tako npr. osobe koje su bile na odsluženju vojnog roka ili nezaposlene, a tražile zaposlenje u Zavodu za zapošljavanje ili putem javnih natječaja, nisu u popisu registrirane kao izdržavane nego aktivne osobe.³³ Treba podsjetiti da je posljednjih godina preko 300 000 osoba godišnje tražilo zaposlenje u zavodima za zapošljavanje.³⁴ Tu nisu uključene osobe koje se izravno prijavljuju na različite javne natječaje.

Relativno mali broj osoba, koje su prije zaposlenja u inozemstvu imale osobni prihod, uglavnom na osnovi minulog rada, zaposlenjem u inozemstvu ponovno su prešle u status aktivnih (2 733 osobe).

Najveći udio aktivnih osoba prije zaposlenja u inozemstvu bio je u Kosovu, a najmanji u Vojvodini. Veći udio aktivnih od prosječnog za čitavu Jugoslaviju nalazimo u Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Užoj Srbiji. Ako izuzmemo Sloveniju, proizlazi da se iz slabije razvijenih područja Jugoslavije u inozemstvu zapošljava manji broj onih koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili izdržavani. To je suprotno očekivanju, ali može se objasniti daljnjim i detaljnijim upoznavanjem strukture vanjskih migranata iz pojedinog područja.

Iako žene čine svega 31,4% zaposlenih u inozemstvu, njihov udio u grupi izdržavanih osoba iznosi čak 84,0% (tab. XV).

T a b. XV: Udio aktivnosti prema spolu

T a b. XV: Proportion of groups of activity according to sex

1. activity; 2. proportion (in %) of men in the individual groups of activity; 3. proportion (in %) of women in the individual groups of activity; 4. proportion (in %) of activity groups among the total number of men; 5. proportion (in %) of activity groups among the total number of women; 11.—14. as in Table XIV

Aktivnost	Udio (%) spola		Udio (%) aktivnosti	
	muškarci	žene	muškarci	žene
1	2	3	4	5
Izdržavane osobe ¹¹	16,0	84,0	2,5	28,3
Osobe s osobnim prihodom* ¹²	54,7	45,3	0,3	0,6
Aktivne osobe ¹³	74,9	25,1	97,2	71,1
Ukupno ¹⁴	68,6	31,4	100,0	100,0

* Osobni, porodični ili invalidski penzioneri, korisnici socijalne pomoći, osobe s prihodom od imanja i sl.

³³ Statistički bilten br. 679, str. 7.

³⁴ Godine 1968. 311 000, 1969. 331 000, 1970. 320 000 Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije 1971. str. 96.

T a b. XVI: Aktivnost prije zaposlenja u inozemstvu prema školskoj spremi

T a b. XVI: Activity before taking employment abroad, — according to school education

1. activity; 2. Yugoslavia, total; 3.—10. school education (as in Table XI: 3 = 17, 4 = 16, 5 = 15, 6 = 14, 7 = 13, 8 = 12, 9 = 11, 10 = 18); 11.—14. as in Table XIV

Aktivnost	Ukupno SFRJ	Školska sprema								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Bez škol- ske spreme	4-7 raz. osnovne škole	Osnovna škola	škola za KV i VKV radnike	Gimnazija	škola za srednji stručni kadar	Fakulteti, više i vi- soke škole	Nepoznato	
Izdržavane osobe	11	71 106	8 201	29 391	23 509	3 337	2 483	2 251	702	1 232
Osobe s osobnim prihodom	12	2 733	380	1 168	485	301	93	108	83	115
Aktivne osobe	13	598 069	59 593	279 504	109 118	1 07 680	5 217	18 041	9 382	9 534
UKUPNO	14	671 908	68 174	310 063	133 112	1 11 318	7 793	20 400	10 167	10 881
Struktura u %										
Izdržavane osobe	11	100,0	11,5	41,3	33,1	4,7	3,5	3,2	1,0	1,7
Osobe s osobnim prihodom	12	100,0	13,9	42,8	17,7	11,0	3,4	4,0	3,0	4,2
Aktivne osobe	13	100,0	10,0	46,7	18,2	18,0	0,9	3,0	1,6	1,6
UKUPNO	14	100,0	10,1	46,1	19,8	16,6	1,2	3,0	1,5	1,7

To znači da se zaposlenjem u inozemstvu, u skladu s očekivanjem, osobito kod ženskog dijela stanovništva izvršio transfer iz grupe izdržavanih u grupu aktivnih osoba. Od ukupnog broja svih zaposlenih žena u inozemstvu 28,3% bile su prije tog zaposlenja izdržavane.

Značajna je usporedba aktivnosti prije zaposlenja u inozemstvu i školske spreme migranata (tab. XVI). Ona pokazuje da je među osobama koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile izdržavane relativno mali udio onih koji su završili školu za kvalificirane ili visokokvalificirane radnike, a udio onih koji su završili potpunu osnovnu školu i gimnaziju znatno iznad udjela kod aktivnih osoba. Pa i udio osoba sa završenom nekom od škola za srednji stručni kadar veći je kod izdržavanih nego kod osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne. Jedan dio izdržavanih osoba sa završenim školovanjem najvjerojatnije je otišao u inozemstvo odmah iza završenog školovanja, pa je zato bio obuhvaćen u grupi izdržavanih osoba. Drugi dio se odnosi na osobe koje nakon završetka školovanja nisu mogle dobiti zaposlenje u zemlji, ali se nisu prijavile zavodu za zapošljavanje ili na natječaj, i to najčešće zbog toga jer nisu pretpostavljale da bi na taj način mogle doći do zaposlenja. Iz svega proizlazi da je među osobama koje prije odlaska u inozemstvo nisu imale vlastiti prihod, nego su bile izdržavane od drugih osoba, redovito roditelja, znatan udio onih sa završenom osnovnom ili nekom srednjom i visokom školom. Udio osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu završile neku školu i do tog zaposlenja bile izdržavane znatno je veći, jer treba imati u vidu da su one osobe, koje su nakon završetka školovanja tražile zaposlenje kod zavoda za zapošljavanje i putem natječaja, bile svrstane u grupu aktivnih osoba i, prema tome, nisu registrirane kao izdržavane.

7. Položaj u zanimanju prije zaposlenja u inozemstvu

U objavljenim rezultatima popisa osoba na radu u inozemstvu svi oni koji su prije tog zaposlenja bili u radnom odnosu, uključujući privremeno nezaposlene i osobe koje su tražile prvo zaposlenje, obuhvaćeni su pojmom »radnik«, a sve ostale »nije radnik«.³⁵ Prema tome, pojam »radnik« nije identičan pojmu »zaposlen«, koji se redovito upotrebljava u statističkim izvorima službe za zapošljavanje, jer on obuhvaća i nezaposlene, ukoliko su zaposlenje tražili preko zavoda za zapošljavanje ili natječaja. Kao što pojmom »zaposlen« nisu obuhvaćene osobe koje rade s vlastitim sredstvima za proizvodnju (npr. individualni poljoprivrednici i samostalne zanatlije), tako ta kategorija aktivnog stanovništva nije obuhvaćena ni pojmom »radnik«, jer nisu ni s kim u radnom odnosu. Prema tome, pojam »radnik« u ovoj interpretaciji znači položaj u obavljanju nekog zanimanja, a njime su, pored onih koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili u radnom odnosu, obuhvaćene i osobe koje su tražile zaposlenje preko službe za zapošljavanje ili putem natječaja.

S objašnjenim pojmom »radnika« prije zaposlenja u inozemstvu bilo je ukupno 40,2% svih jugoslavenskih vanjskih migranata (tab. XVII). Iako svi oni nisu bili u radnom odnosu, jer su tim pojmom obuhvaćeni i nezaposleni koji su tražili zaposlenje preko Zavoda za zapošljavanje ili natječaja, ipak proizlazi da je preko 30% zaposlenih u inozemstvu imalo prije zaposlenje u

³⁵ Statistički bilten br. 679, str. 8.

T a b. XVII: Položaj u zanimanju prije zaposlenja u inozemstvu po republikama i autonomnim pokrajinama

T a b. XVII: Employment status before taking employment abroad, — according to republics and autonomous provinces
 1. employment status; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces (see Table III); 11. were not »workers« (= persons who before emigrating held jobs in Yugoslavia, including also unemployed persons seeking jobs through the country's employment services); 12. unknown; 13. »workers«; 14. total

Položaj u zanimanju	Ukupno SFRJ	Socijalističke republike i autonomne pokrajine									
		Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija		Uže područje	Vojvodina	Kosovo
							7	8			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Nisu bili »radnici«*	395 179	99 562	4 925	115 301	36 466	16 639	73 704	31 446	17 136		
Nepoznato	6 844	349	48	2 876	128	581	1 671	1 149	42		
»Radnici«*	269 885	37 440	2 856	106 545	17 839	30 866	39 206	27 950	7 183		
UKUPNO	671 908	137 351	7 829	224 722	54 433	48 086	114 581	60 545	24 361		
Struktura u %											
Nisu bili »radnici«*	58,8	72,5	62,9	51,3	67,0	34,6	64,3	51,9	70,3		
Nepoznato	1,0	0,2	0,6	1,3	0,2	1,2	1,5	1,9	0,3		
»Radnici«*	40,2	27,3	37,5	47,4	32,8	64,2	34,2	64,2	29,4		
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

* »Radnici« = osobe koje su prije odlaska u inozemstvo bile u radnom odnosu, uključujući i nezaposlene koji su tražili zaposlenje preko zavoda za zaposljavanje.

zemlji. To je uz pretpostavku da je među »radnicima« bilo manje od 1/4 nezaposlenih koji su tražili zaposlenje.³⁶

Udio »radnika« među emigrantima iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina znatno se razlikuje. Najmanji je u Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji, a najveći u Sloveniji, Hrvatskoj i Vojvodini. Proizlazi da razvijenije republike i Autonomna pokrajina Kosovo imaju među zaposlenima u inozemstvu veći udio osoba koje su prije odlaska bile u radnom odnosu, ali i iz manje razvijenih područja Jugoslavije u većem broju odlaze u inozemstvo osobe koje su napustile zaposlenje u zemlji. Očito je da sve značajnija nestišica radnih mjesta u zemlji ima manje značenje kao uzrok zapošljavanju u inozemstvu u razvijenijim područjima Jugoslavije. Iako u manjoj mjeri, i u slabije razvijenim područjima Jugoslavije ljudi napuštaju radna mjesta i odlaze na rad u inozemstvo, bez sumnje je da ih na to prvenstveno potiče bolje plaćeni rad u zemljama imigracije.

Kao što su žene zaposlenjem u inozemstvu u većem udjelu prešle iz grupe izdržavanog u grupu aktivnog stanovništva, i kod njih se u značajnijoj mjeri promijenio položaj u zanimanju iz grupe osoba koje nisu bile »radnici« u grupu »radnika« (tab. XVIII). Dok 53,7% muškaraca nisu prije zaposlenja bili »radnici«, kod žena je taj udio 70,0%. Među zaposlenima u inozemstvu žene učestvuju sa 31,4%, a među osobama koje su prije zaposlenja u inozemstvu bili »radnici«, udio žena je samo 22,3%. Ovo je još jedan dokaz da su žene u većoj mjeri nego muškarci motivirane da se zaposle i da dobiju radno mjesto u inozemstvu.

Tab. XVIII: Udio osoba različitog spola u zanimanju prije zaposlenja u inozemstvu prema spolu

Tab. XVIII: Proportion of persons with different employment status, — according to sex

1. employment status; 2. proportion (in %) of men in individual employment status; 3. proportion (in %) of women in individual employment status; 4. proportion (in %) of employment status among the total number of men; 5. proportion of employment status among the total number of women; 11.—14. as in Table XVII

Položaj u zanimanju	Udio (%) spola		Udio (%) zaposlenosti	
	muškarci	žene	muškarci	žene
1	2	3	4	5
Nisu bili »radnici« ¹¹	62,6	37,4	53,7	70,0
Nepoznato ¹²	52,0	48,0	0,8	1,6
»Radnici« ¹³	77,7	22,3	45,5	28,4
Ukupno ¹⁴	68,6	31,4	100,0	100,0

³⁶ Velika je šteta što u rezultatima popisa osoba na radu u inozemstvu u Popisu stanovništva Jugoslavije 1971. god. nisu posebno iskazani podaci za one koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili u radnom odnosu u zemlji.

T a b. XIX: Kvalifikacijska struktura »radnika« prije zaposlenja u inozemstvu po republikama i autonomnim pokrajinama
 Tab. XIX: Qualification structure of »workers« before taking employment abroad, — according to republics and autonomous provinces

1. qualification; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces (see Table III); 11. higher education; 12. secondary vocational education; 13. elementary education; 14. skilled and highly skilled workers; 15. semi-skilled workers; 16. unskilled workers; 17. total

Stručna sprema	Socijalističke republike i autonomne pokrajine									
	Ukupno SFRJ	Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija		Kosovo	
							Uže područje	Vojvodina		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Visoka i viša stručna sprema (VSS i VSSS) ¹¹	9 959	662	201	4 308	402	818	2 751	744	113	
Srednja stručna sprema (SSS) ¹²	21 884	1 829	299	8 728	1 519	1 813	4 856	2 557	283	
Niža stručna sprema (NSS) ¹³	10 048	767	71	3 666	832	1 922	1 667	989	134	
Kvalificirani i visoko kvalificirani radnici (KV i VKV) ¹⁴	122 953	16 339	1 414	48 580	7 515	13 853	18 717	13 423	3 112	
Polukvalificirani radnici (PKV) ¹⁵	28 506	5 280	277	10 300	2 113	3 402	3 584	2 325	1 225	
Nekvalificirani radnici (NKV) ¹⁶	76 535	12 603	594	30 963	5 458	9 058	7 631	7 912	2 316	
UKUPNO ¹⁷	269 885	37 440	2 856	106 545	17 839	30 866	39 206	27 950	7 183	

Struktura u %

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	3,7	1,7	7,0	3,5	2,4	2,7	7,0	2,7	1,6
12	8,1	4,9	10,5	8,2	8,5	5,9	12,4	9,1	3,9
13	3,7	2,0	2,5	3,4	4,7	6,2	4,3	3,5	1,9
14	45,6	43,7	49,5	45,6	42,1	44,9	47,7	48,1	43,3
15	10,6	14,1	9,7	9,7	11,7	11,0	9,1	8,3	17,1
16	28,3	33,6	20,8	29,1	30,6	29,3	19,5	28,3	32,2
17	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Visoka i viša stručna sprema (VSS i VSSS)

Srednja stručna sprema (SSS)

Niža stručna sprema (NSS)

Kvalificirani i visoko kvalificirani radnici (KV i VKV)

Polukvalificirani radnici (PKV)

Nekvalificirani radnici (NKV)

UKUPNO

8. Kvalifikacije »radnika«

Od svih osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bili »radnici«, tj. u radnom odnosu (uključujući i nezaposlene koji su tražili zaposlenje putem službe za zapošljavanje), gotovo je polovica imala neku kvalifikaciju (tab. XIX, sl. 8). Od ukupnog broja »radnika« 11,8% imali su srednju, višu ili visoku stručnu spremu. Kada taj podatak usporedimo sa školskom spremom svih osoba na radu u inozemstvu (vidi tab. XI), od kojih su škole za kvalificirane i visokokvalificirane radnike završili svega 16,6% radnika, a srednje, više i visoke škole samo 5,7% od ukupnog broja zaposlenih u inozemstvu, proizlazi da oni koji su prije tog zaposlenja bili zaposleni u zemlji imaju mnogo bolju kvalifikaciju od onih koji prije zaposlenja u inozemstvu nisu bili »radnici«.³⁷

Opća je karakteristika velikih međudržavnih migracija radne snage u Evropi da u njima učestvuju pretežno nekvalificirani radnici. Takvih je među vanjskim migrantima iz Jugoslavije samo 28,3% od onih koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili zaposleni u zemlji. Nešto je veći udio kada se imaju u vidu svi vanjski migranti iz Jugoslavije, jer oni koji nisu bili zaposleni prije zaposlenja u inozemstvu, imaju lošiju kvalifikacijsku strukturu od onih koji su bili u radnom odnosu prije zaposlenja u inozemstvu. U svakom slučaju relativno dobra kvalifikacijska struktura migranata jedno je od osnovnih obilježja vanjskih migracija iz Jugoslavije, kojima se ove razlikuju od migracija radnika drugih zemalja Evrope.

Iz usporedbe kvalifikacijske strukture osoba zaposlenih u Jugoslaviji i osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile u radnom odnosu ili tražile zaposlenje preko službe za zapošljavanje, vidi se da je među zaposlenima u Jugoslaviji veći udio onih koji imaju visoku, višu, srednju i nižu stručnu spremu. Međutim, kod osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile u radnom odnosu, veći je udio kvalificiranih, visokokvalificiranih i nekvalificiranih radnika (tab. XX). Iz toga se može izvući općeniti zaključak da na rad u inozemstvo u većem udjelu odlaze oni koji su u zemlji bili zaposleni u proizvodnim djelatnostima.

Kao što postoje znatne razlike u strukturi migranata iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina s obzirom na školsku spremu, tako isto postoje razlike i u kvalifikacijskoj strukturi. Među onima koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili u radnom odnosu, najmanji udio nekvalificiranih i najveći udio osoba s višom i visokom stručnom spremom je u republikama Srbiji i Crnoj Gori, tj. u onima u kojima je udio vanjskih migranata u ukupnom broju stanovnika među najnižima u Jugoslaviji. Ovo je još jedan dokaz ranije utvrđene činjenice da se u područjima koja su manje zahvaćena vanjskim migracijama na zapošljavanje u inozemstvo najprije odlučuju radnici bolje kvalifikacijske strukture.³⁸

³⁷ Razlika u broju osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu završile školu za kvalificirane i visokokvalificirane radnike (tab. XI) i »radnika« koji imaju kvalifikaciju (tab. XIX) djelomično proizlazi i iz toga što su mnogi postigli kvalifikaciju polaganjem odgovarajućih ispita, a bez završene škole za kvalificirane ili visokokvalificirane radnike.

³⁸ I. Baučič: Porijeklo i struktura radnika iz Jugoslavije u SR Njemačkoj, Radovi Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, sv. 9, Migracije radnika, knjiga 1, Zagreb, 1970., str. 39.

Tab. XX: Usporedba kvalifikacijske strukture osoba zaposlenih u Jugoslaviji i osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile »radnici«, iskazana u %

Tab. XX: Comparison of the qualification structure of persons employed in Yugoslavia and persons who were »workers« before taking employment abroad, — expressed in %

1. qualification; 2. employed in Yugoslavia; 3. were workers before taking employment abroad; 11.—16. as in Table XIX; 17. unknown; 18. total

Stručna sprema		Zaposleni u Jugoslaviji*	Prije zaposlenja u inozemstvu bili »radnici«**
1		2	3
VSS i VSSS	11	10,3	3,7
SSS	12	15,3	8,1
NSS	13	7,2	3,7
KV i VKV	14	32,2	45,6
PKV	15	10,4	10,6
NKV	16	24,1	28,3
Nepoznato	17	0,5	—
Ukupno	18	100,0	100,0

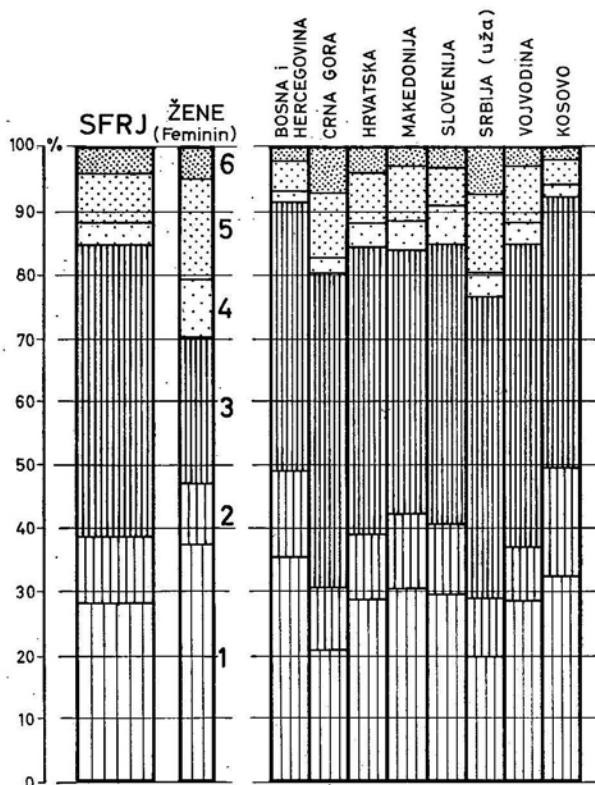
* Izvor: Prethodni rezultati popisa stanovništva i stanova od 31. marta 1971. godine. Statistički bilten br. 700, Beograd 1971.

** Vidi objašnjenje u bilješki ispod tab. 17.

Bosna i Hercegovina i Kosovo imaju najlošiju kvalifikacijsku strukturu migranata koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili »radnici«. U Bosni i Hercegovini to možemo tumačiti velikom stopom vanjskih migranata pri čemu su postignuti uvjeti zapošljavanja u inozemstvu i onih radnika sa slabijom kvalifikacijskom strukturom. U slabijoj kvalifikacijskoj strukturi vanjskih migranata sa Kosova odražava se opća slaba kvalifikacijska struktura aktivnog stanovništva u toj autonomnoj pokrajini. Ta relativno slaba kvalifikacijska struktura aktivnog stanovništva karakterizira donekle i Bosnu i Hercegovinu. Ostale republike Hrvatska, Makedonija i Slovenija — i autonomna pokrajina Vojvodina imaju podjednaku kvalifikacijsku strukturu vanjskih migranata koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili u radnom odnosu. Ta kvalifikacijska struktura približno odgovara prosjeku za sve jugoslavenske migrante — i može se smatrati vrlo dobrom. Ona je povoljna za zemlje imigracije jugoslavenskih radnika, ali sa stajališta Jugoslavije, kao zemlje emigracije radne snage, ovako dobru kvalifikacijsku strukturu radnika zaposlenih u inozemstvu treba smatrati nepovoljnim obilježjem jugoslavenskih vanjskih migracija.

U skladu s očekivanjem, žene koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile »radnici«, imaju znatno slabiju kvalifikacijsku strukturu od muškaraca (tab. XXI). Osobito se to odnosi na udio žena među kvalificiranim i visokokvalificiranim radnicima. Međutim, udio migranata sa srednjom stručnom spremom kod žena je znatno veći nego kod muškaraca. Među »radnicima« koji imaju nižu stručnu spremu udio žena je veći od udjela muškaraca, iako udio žena u

ukupnom broju »radnika« iznosi svega 22,3%. Iz svega proizlazi da su žene vanjski migranti prvenstveno nekvalificirani radnici, a da se u odnosu na muškarce osobito ističu većim udjelom one koje su završile škole za opće obra-



Sl. 8. Kvalifikacijska struktura vanjskih migranata koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili radnici

1. nekvalificirani, 2. polukvalificirani, 3. kvalificirani i visokokvalificirani, 4. niža stručna sprema, 5. srednja stručna sprema, 6. viša i visoka stručna sprema

Fig. 8. Qualifikation structure of external migrants who were workers before taking employment abroad

1. unskilled, 2. semi-skilled, 3. skilled and highly skilled, 4. elementary education, 5. secondary education, 6. higher education

zovanje. Preko polovice migranata muškaraca, koji su prije odlaska u inozemstvo bili u radnom odnosu u Jugoslaviji, kvalificirani su i visokokvalificirani radnici, tj. imaju stručnu kvalifikaciju za obavljanje određenog zanimanja.

Tab. XXI: Udio »radnika« prema kvalifikacijskoj strukturi prije zaposlenja u inozemstvu po spolu

Tab. XXI: Proportion of »workers« according to qualification structure before taking employment abroad, — according to sex

1. qualification; 2. proportion (in %) of men in the individual qualification groups; 3. proportion (in %) of women in the individual qualification groups; 4. proportion (in %) of individual qualification groups among men; 5. proportion (in %) of individual qualification groups among women; 11.—17. as in Table XIX

Stručna sprema		Udio (%) spola		Udio (%) kvalifikacija	
		muškarci	žene	muškarci	žene
1		2	3	4	5
VSS i VSSS	¹¹	73,2	26,8	3,5	4,5
SSS	¹²	55,9	44,1	5,8	16,0
NSS	¹³	45,0	55,0	2,2	9,2
KV i VKV	¹⁴	88,7	11,3	52,0	23,0
PKV	¹⁵	79,3	20,7	10,8	9,8
NKV	¹⁶	70,6	29,4	27,7	37,5
Ukupno	¹⁷	77,7	22,3	100,0	100,0

9. Djelatnost prije zaposlenja u inozemstvu

Vrlo značajno strukturno obilježje vanjskih migranata je djelatnost u kojoj su aktivne osobe prije zaposlenja u inozemstvu bile osiguravale sredstva za svoju egzistenciju (tab. XXII). U primarnom sektoru djelatnosti radilo je prije zaposlenja u inozemstvu 56,6% jugoslavenskih vanjskih migranata. Poznato je da u inozemstvu vrlo mali udio jugoslavenskih vanjskih migranata radi u primarnom sektoru djelatnosti.³⁹ To znači da preko polovice vanjskih migranata iz Jugoslavije odlaskom na rad u inozemstvo prelazi iz poljoprivrede u druge grane djelatnosti. Ovisno o privremenosti ili stalnosti rada u inozemstvu, kao i o tome da li će se povratnici s rada u inozemstvu vratiti u istu djelatnost ili će je promijeniti, zapošljavanje u inozemstvu ima manje ili veće značenje u prestrukturiranju jugoslavenskog stanovništva s obzirom na grane djelatnosti. Bez sumnje je da su mnogi vanjski migranti motivirani da potraže zaposlenje u inozemstvu jer u zemlji nemaju mogućnosti da napuste primarni sektor djelatnosti i da se zaposle u nekoj izvanpoljoprivrednoj djelatnosti. Nema sumnje da mnogi bivši poljoprivrednici, koji sada rade u inozemstvu, žele napustiti poljoprivrednu proizvodnju. Kako to najčešće znači i želju za napuštanjem poljoprivrednih domaćinstava i seoskih naselja, veliki udio vanjskih migranata, koji su se prije zaposlenja u inozemstvu bavili poljoprivrednom djelatnošću, ukazuje na veliku ulogu vanjskih jugoslavenskih radnika u socijalnom, ekonomskom i prostornom prestrukturiranju jugoslavenskog sta-

³⁹ U SR Njemačkoj, npr. krajem septembra 1970. god. bilo je zaposleno u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu ukupno samo 0,9% svih radnika iz Jugoslavije. Izvor: Ausländische Arbeitnehmer 1970, Bundesanstalt für Arbeit, Nürnberg 1971, str. 59.

T a b. XXII: Djelatnost aktivnih osoba prije zaposlenja u inozemstvu po republikama i autonomnim pokrajinama
 T a b. XXII: Type of activity of migrants who were active before taking employment abroad, — according to republics and autonomous provinces

1. branch of activity; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces; 11. industry and mining;
 12. agriculture, fisheries, forestry; 13. the building industry; 14. transport; 15. trade activities and the hotel and catering industries; 16. crafts; 17. other activities; 18. total

Grane djelatnosti	Ukupno SFRJ	Socijalističke republike i autonomne pokrajine									
		Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija			Kosovo	
							Uže područje	Vojvodina	Kosovo		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Industrija i rudarstvo	99 491	13 745	954	39 107	4 718	14 259	14 421	11 013	1 275		
Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo	312 634	87 329	3 948	87 210	29 597	14 605	56 687	17 946	15 302		
Građevinarstvo	44 780	10 786	402	16 024	4 308	2 528	4 504	2 703	3 525		
Promet	14 695	2 530	330	7 075	673	1 167	1 646	1 042	232		
Trgovina i ugostiteljstvo	19 340	2 272	296	8 246	835	2 809	2 827	1 799	256		
Zanatstvo	43 480	4 605	268	14 591	4 772	3 726	9 029	5 535	954		
Ostale djelatnosti	17 868	2 008	184	7 000	988	1 878	3 707	1 826	277		
UKUPNO*	552 278	123 275	6 382	179 253	45 891	40 972	92 821	41 864	21 821		
Struktura u %											
Industrija i rudarstvo	18,0	11,2	14,9	21,8	10,3	34,8	15,5	26,3	5,8		
Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo	56,6	70,8	61,9	48,7	64,5	35,6	61,1	42,8	70,1		
Građevinarstvo	8,1	8,8	6,3	8,9	9,4	6,2	4,9	6,5	16,1		
Promet	2,7	2,1	5,2	3,9	1,5	2,8	1,8	2,5	1,1		
Trgovina i ugostiteljstvo	3,5	1,8	4,6	4,6	1,7	6,9	3,0	4,3	1,2		
Zanatstvo	7,9	3,7	4,2	8,2	10,4	9,1	9,7	13,2	4,4		
Ostale djelatnosti	3,2	1,6	2,9	3,9	2,2	4,6	4,0	4,4	1,3		
UKUPNO*	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

* Ukupan broj aktivnih osoba u ovoj tabeli manji je od ukupnog broja aktivnih osoba u drugim tabelama (tab. XIV, XVI, XXV i XXVIII), jer nisu uključene osobe koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile izvan djelatnosti, tj koje su bile nezaposlene, tražile prvo zaposlenje preko zavoda za zapošljavanje ili natječaja.

novništva. Koliko će se i na koji način ostvariti ovo pozitivno nastojanje, u velikoj mjeri ovisi o jugoslavenskom društvu da takva nastojanja uoči i usmjerava.

Osobito je zanimljiva usporedba udjela aktivnog stanovništva Jugoslavije prema djelatnosti i udjela djelatnosti među osobama koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne (tab. XXIII). Vidi se da je veći udio radnika u inozemstvu koji su prije zaposlenja radili u poljoprivredi od udjela aktivnih poljoprivrednika u ukupnom aktivnom stanovništvu Jugoslavije. Nadalje je vidljivo da iz građevinarstva i zanatstva radnici u većem udjelu odlaze na rad u inozemstvo nego što je udio aktivnih osoba u tim djelatnostima u Jugoslaviji. To znači da zaposlenje u inozemstvu najviše privlači osobe koje su u Jugoslaviji bile zaposlene u poljoprivrednoj, građevinarskoj i zanatskoj djelatnosti. Dok se opadanje udjela poljoprivrednika kad se zaposle u inozemstvu u sadašnjim socijalno-ekonomskim uvjetima u Jugoslaviji može smatrati povoljnim, opadanje udjela radnika zaposlenih u građevinarstvu i zanatstvu u odnosu na ukupan broj aktivnog stanovništva Jugoslavije sigurno ne može imati povoljna obilježja.

T a b. XXIII: Usporedba djelatnosti aktivnih osoba u Jugoslaviji i osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne, izraženo u %

T a b. XXIII: Comparison of types of activity of active persons in Yugoslavia and of persons who were active before taking employment abroad, — expressed in %

1. branch of activity; 2. active persons in Yugoslavia; 3. were active before taking employment abroad; 11.—16. as in Table XXII; 17. housing and communal services; 18. cultural and social activities; 19. social and civil services; 20. other activities; 21. total

Grane djelatnosti	Aktivne osobe u Jugoslaviji*	Prije zaposlenja u inozemstvu bili aktivni
1	2	3
Industrija i rudarstvo ¹¹	19,9	18,0
Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo ¹²	48,6	56,6
Građevinarstvo ¹³	5,0	8,1
Promet ¹⁴	4,1	2,7
Trgovina i ugostiteljstvo ¹⁵	6,2	3,5
Zanatstvo ¹⁶	4,9	7,9
Stambene i komunalne djelatnosti ¹⁷	1,1	0,6
Kulturna i socijalna djelatnost ¹⁸	6,4	2,0
Djelatnost društvenih i državnih službi ¹⁹	3,5	0,4
Ostale djelatnosti ²⁰	0,3	0,2
U k u p n o ²¹	100,0	100,0

* Izvor: Prethodni rezultati popisa stanovništva i stanova od 31. marta 1971. godine, Statistički bilten br. 700, Beograd 1971.

T a b. XXIV: Osobe koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne u industriji, rudarstvu i građevinarstvu prema kvalifikaciji i spolu
 T a b. XXIV: Persons who before taking employment abroad were active in industry, mining and the building industry, — according to qualifications and sex
 1. qualifications; 2.—4. total; 5.—7. men; 8.—10. women; 11.—17. as in Table XIX

Kvalifikacija	Ukupno			Muškarci			Žene		
	broj	ver.* %/o	hor.** %/o	broj	ver. %/o	hor. %/o	broj	ver. %/o	hor. %/o
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Visoka i viša stručna sprema (VSS i VSSS)	2 325	1,7	100,0	1 966	1,7	84,6	359	1,7	15,4
Srednja stručna sprema (SSS)	6 209	4,5	100,0	4 515	3,9	72,7	1 694	8,3	27,3
Niža stručna sprema (NSS)	2 379	1,7	100,0	1 146	1,0	48,2	1 233	6,0	51,8
Kvalificirani i visokokvalificirani radnici (KV i VKV)	67 816	49,3	100,0	63 304	54,1	93,3	4 512	22,0	6,7
Polukvalificirani radnici (PKV)	18 065	13,1	100,0	14 692	12,5	81,3	3 373	16,5	18,7
Nekvalificirani radnici (NKV)	40 629	29,7	100,0	31 311	26,8	77,1	9 318	45,5	22,9
UKUPNO	137 423	100,0	100,0	116 934	100,0	85,1	20 489	100,0	14,9

* ver. = vertikalno

** hor. = horizontalno

Struktura vanjskih migranata iz pojedinih republika i autonomnih pokrajina, s obzirom na grane djelatnosti prije zaposlenja u inozemstvu, pokazuje da je iz privredno slabije razvijenih republika i pokrajine Kosovo veći udio vanjskih migranata bio zaposlen u primarnom sektoru djelatnosti, dok je udio zaposlenih u industriji i rudarstvu, kao i u ostalim granama djelatnosti manji od jugoslavenskog prosjeka. U Sloveniji je najmanji dio migranata koji su u inozemstvo krenuli iz primarnog sektora, a najveći onih koji su prije bili aktivni u sekundarnom sektoru. Iz Vojvodine, najpoznatije poljoprivredne regije Jugoslavije, udio migranata poljoprivrednika je najmanji iza Slovenije, a udio onih koji su prije zaposlenja u inozemstvu radili u industriji i rudarstvu, iza Slovenije najveći.

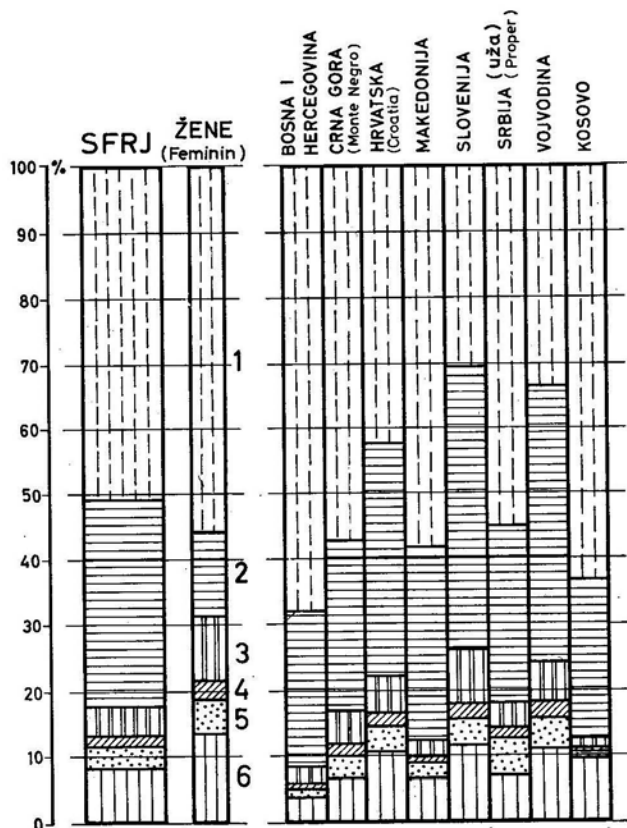
Polovica svih osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne u industriji, rudarstvu i građevinarstvu su kvalificirani ili visokokvalificirani radnici (tab. XXIV)). U tim granama djelatnosti pretežno su bili zaposleni muškarci. Dok je među muškarcima preko polovica kvalificiranih i visokokvalificiranih radnika, među ženama je gotovo polovica nekvalificiranih.

10. Zanimanja prije zaposlenja u inozemstvu

Preko polovice svih aktivnih osoba bile su prije zaposlenja u inozemstvu poljoprivrednici (tab. XXV, sl. 9). U zanimanjima sekundarnog sektora radilo je ukupno nešto manje od jedne trećine aktivnih, a u svim zanimanjima terciarnog i kvartarnog manje od jedne petine. Za usporedbu može se navesti da je u SR Njemačkoj, zemlji koja zapošljava najveći broj jugoslavenskih radnika, krajem septembra 1970. god. u primarnom sektoru radilo 0,9%, sekundarnom 84,4%, a u terciarnom i kvartarnom ukupno 14,7% radnika iz Jugoslavije.⁴⁰ Očito je, dakle, da se putem zapošljavanja u inozemstvu vrši ne samo transfer stanovništva iz poljoprivredne u izvanpoljoprivrednu djelatnost, nego i promjena zanimanja. Bivši poljoprivrednici prihvaćaju zanimanja prvenstveno u sekundarnom sektoru djelatnosti.

Usporedbom djelatnosti aktivnih osoba u zemlji i zaposlenih u inozemstvu uočilo se da radnici zaposleni u inozemstvu odlaze iz poljoprivrede, građevinarstva i zanatstva iznad udjela koji te djelatnosti imaju u ukupnom aktivnom stanovništvu Jugoslavije (vidi tab. XXIII). Isto tako se usporedbom udjela grupa zanimanja aktivnih osoba u Jugoslaviji i zaposlenih u inozemstvu uočilo da se pored poljoprivrednika u inozemstvu iznad udjela koji imaju među aktivnim osobama u zemlji zapošljavaju u inozemstvu i rudari, industrijski i srodni radnici (tab. XXVI). Iako je udio radnika u uslugama te stručnjaka i umjetnika među aktivnim osobama koje su se zaposlile u inozemstvu manji nego udio tih grupa zanimanja u ukupnom stanovništvu Jugoslavije, ipak je, s obzirom na značenje ovih zanimanja u gospodarskom i društvenom razvoju Jugoslavije, taj udio dosta velik. Ovo to više ako se ima u vidu veći manjak u obuhvatu popisa stručnjaka i umjetnika. Proizlazi da je zapošljavanje u inozemstvu, pored korisne privlačnosti za poljoprivrednike, privlačno i za rudare, industrijske i srodne radnike, a donekle i za radnike u uslugama, stručnjake i umjetnike, što je sa stajališta Jugoslavije svakako nepovoljno strukturalno obilježje vanjskih migracija.

⁴⁰ Izvor: Ausländische Arbeitnehmer 1970, op. cit.



Sl. 9. Grupe zanimanja vanjskih migranata prije zaposlenja u inozemstvu
 1. poljoprivreda, 2. industrija i rudarstvo, 3. trgovina i usluge, 4. uprava i administracija, 5. stručnjaci i umjetnici, 6. ostala zanimanja i nepoznato

Fig. 9. Types of work of external migrants before taking employment abroad
 1. agriculture, 2. industry and mining, 3. trade activities and services, 4. administration, 5. experts and artists, 6. other activities and unknown

Strukturne razlike u pojedinim republikama i autonomnim pokrajinama, s obzirom na grupe zanimanja osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne, podjednake su strukturnim razlikama u odnosu na grane djelatnosti. U Sloveniji i Vojvodini najmanji je udio poljoprivrednika, a najveći industrijskih i srodnih radnika. Nedovoljno razvijene republike — Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija i SAP Kosovo — ističu se među vanjskim migrantima većim udjelom poljoprivrednih radnika i relativno malim industrijskih i srodnih radnika. Uža Srbija i Vojvodina ističu se relativno velikim udjelom stručnjaka i umjetnika, a Slovenija velikim udjelom radnika u uslugama, trgovini i zaštiti.

Zanimljivo je da su žene, koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne, još u većem udjelu nego muškarci imale zanimanje poljoprivrednika (tab.

T a b. XXVI: Usporedba udjela (u %) grupa zanimanja među aktivnim osobama u Jugoslaviji i osobama koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne

T a b. XXVI: Comparison of the proportion (in %) of types of work among active persons in Yugoslavia and among migrants who were active before taking employment abroad

1. type of work; 2. active persons in Yugoslavia; 3. were active before taking employment abroad; 11. and 12. as in Table XXV; 13. workers in trade activities; 14. workers in services; 15. workers in protective services; 16. administrative and related workers; 17. managerial personnel; 18. experts and artists; 19. other professions; 20. unknown; 21. total

Grupe zanimanja		Aktivne osobe u Jugoslaviji*	Prije zaposlenja u inozemstvu bili aktivni
	1	2	3
Poljoprivrednici i srodni radnici	11	45,8	50,9
Rudari, industrijski i srodni radnici	12	26,6	31,5
Radnici u trgovini	13	3,3	1,3
Radnici u uslugama	14	4,4	3,0
Osoblje zaštite	15	1,7	0,2
Upravni, administrativni i srodni radnici	16	6,4	1,5
Rukovodeće osoblje	17	1,1	0,1
Stručnjaci i umjetnici	18	7,9	3,5
Ostala zanimanja	19	0,1	0,1
Nepoznato	20	2,7	7,9
U k u p n o	21	100,0	100,0

* Izvor: Prethodni rezultati popisa stanovništva i stanova od 31. marta 1971. godine, Statistički bilten br. 700, Beograd 1971.

XXVII). Veći od prosječnog udjela aktivnih žena u ukupnom broju aktivnih osoba prije zaposlenja u inozemstvu je i udio žena u ostalim grupama zanimanja osim u grupi zanimanja industrijskih i srodnih radnika.

Iz usporedbe pojedinih grupa zanimanja i školske spreme vidi se da svega 2,5% poljoprivrednika imaju veću školsku spremu od osnovne škole, a glavnina je završila samo četverogodišnju ili nepotpunu osmogodišnju školu (tab. XXVIII). Grupa zanimanja koja obuhvaća rudare, industrijske i srodne radnike, kao i grupa zanimanja radnika u uslugama, trgovini i zaštiti, ima veliki udio osoba koje su završile škole za kvalificirane i visokokvalificirane radnike. Jedino je čudno što relativno velik broj osoba u grupi zanimanja »stručnjaka i umjetnika« nema srednju školu, a neki nemaju ni osnovnu školu. Očito je da je to znatnim dijelom rezultat grešaka popisivača prilikom popisa.

Za Jugoslaviju je nepovoljno što na rad u inozemstvo odlaze u većem broju radnici produktivnih zanimanja, koja su najčešće deficitarna i čije po-manjkanje negativno utječe na razvitak jugoslavenske privrede. U industrijskim zanimanjima, iz kojih su otišli u inozemstvo pojedinačno preko 5 000 rad-

T a b. XXVII: Udio grupa zanimanja radnika koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili aktivni po spolu

T a b. XXVII: Types of work of workers who were active before taking employment abroad, — according to sex

1. type of work; 2. proportion (in %) of men in individual types of work; 3. proportion (in %) of women in individual types of work; 4. proportion (in %) of individual types of work among the total number of men; 5. proportion (in %) of individual types of work among the total number of women; 11.—17. as in Table XXV

Grupe zanimanja	Udio (%) spola		Udio (%) grupe zanimanja	
	muškarci	žene	muškarci	žene
1	2	3	4	5
Poljoprivrednici i srodni radnici	11 72,6	27,4	49,3	55,5
Rudari, industrijski i srodni radnici	12 89,6	10,4	37,7	13,0
Radnici u uslugama, trgovini i zaštiti	13 45,6	54,4	2,8	9,8
Upravni, administrativni i srodni radnici	14 52,1	47,9	1,1	3,1
Stručnjaci i umjetnici	15 61,5	38,5	2,9	5,3
Ostala zanimanja i nepoznato	16 58,3	41,7	6,2	13,3
Ukupno	17 74,9	25,1	100,0	100,0

nika, ukupno je bilo zaposleno 168 850 radnika (tab. XXIX). Najbrojniji su građevinski radnici, ima ih 38 569.⁴¹ U velikom broju zaposleni su u inozemstvu metalski radnici, mehaničari, električari i radnici sličnih zanimanja. Preko jedne trećine radnika ovih zanimanja potiču iz Hrvatske (36,6%), odakle je osobito veliki udio mehaničara, montera i instalatera (41,2%). Iz Bosne i Hercegovine i Makedonije ističe se udio građevinskih radnika (23,1%, odnosno 13,8%). Iz Slovenije i Uže Srbije dosta je značajan udio radnika metalske struke, a iz Vojvodine tekstilnih radnika.

Mnoge razvijenije evropske zemlje zabrinjava emigriranje stručnjaka, no ono ima osobito negativni učinak u zemljama u razvoju kao što je Jugoslavija. Već je istaknuto da je popis u manjem opsegu obuhvatio osobe s višim stručnim kvalifikacijama, ali i broj od gotovo 16 000 osoba koje imaju zanimanja stručnjaka sa srednjim, višim i visokim školama vrlo je velik (tab. XXX). Jedna trećina tog broja odnosi se na stručnjake tehnike i tehnologije, a preko jedne četvrtine na stručnjake iz zdravstva. Gotovo 30% svih stručnjaka imaju visoku stručnu spremu.

Kao i zbog odlaska radnika industrijskih zanimanja, Hrvatska je u nepovoljnom položaju i zbog natprosječnog odlaska stručnjaka (tab. XXXI). Iz

⁴¹ Zanimljivo je da su u samoj SR Njemačkoj 6 mjeseci prije popisa radili u građevinarstvu 131 592 radnika iz Jugoslavije, tj. višestruko više nego što ih je prije zaposlenja u inozemstvu imalo zanimanje građevinskog radnika. Izvor: *Ausländische Arbeitnehmer* 1970. op. cit.

T a b. XXVII: Udio grupa zanimanja radnika koji su prije zaposlenja u inozemstvu bili aktivni po spolu

T a b. XXVII: Types of work of workers who were active before taking employment abroad, — according to sex

1. type of work; 2. proportion (in %) of men in individual types of work; 3. proportion (in %) of women in individual types of work; 4. proportion (in %) of individual types of work among the total number of men; 5. proportion (in %) of individual types of work among the total number of women; 11.—17. as in Table XXV

Grupe zanimanja		Udio (%) spola		Udio (%) grupe zanimanja	
		muškarci	žene	muškarci	žene
	1	2	3	4	5
Poljoprivrednici i srodni radnici	11	72,6	27,4	49,3	55,5
Rudari, industrijski i srodni radnici	12	89,6	10,4	37,7	13,0
Radnici u uslugama, trgovini i zaštiti	13	45,6	54,4	2,8	9,8
Upravni, administrativni i srodni radnici	14	52,1	47,9	1,1	3,1
Stručnjaci i umjetnici	15	61,5	38,5	2,9	5,3
Ostala zanimanja i nepoznato	16	58,3	41,7	6,2	13,3
U k u p n o	17	74,9	25,1	100,0	100,0

nika, ukupno je bilo zaposleno 168 850 radnika (tab. XXIX). Najbrojniji su građevinski radnici, ima ih 38 569.⁴¹ U velikom broju zaposleni su u inozemstvu metalski radnici, mehaničari, električari i radnici sličnih zanimanja. Preko jedne trećine radnika ovih zanimanja potiču iz Hrvatske (36,6%), odakle je osobito veliki udio mehaničara, montera i instalatera (41,2%). Iz Bosne i Hercegovine i Makedonije ističe se udio građevinskih radnika (23,1%, odnosno 13,8%). Iz Slovenije i Uže Srbije dosta je značajan udio radnika metalske struke, a iz Vojvodine tekstilnih radnika.

Mnoge razvijenije evropske zemlje zabrinjava emigriranje stručnjaka, no ono ima osobito negativni učinak u zemljama u razvoju kao što je Jugoslavija. Već je istaknuto da je popis u manjem opsegu obuhvatio osobe s višim stručnim kvalifikacijama, ali i broj od gotovo 16 000 osoba koje imaju zanimanja stručnjaka sa srednjim, višim i visokim školama vrlo je velik (tab. XXX). Jedna trećina tog broja odnosi se na stručnjake tehnike i tehnologije, a preko jedne četvrtine na stručnjake iz zdravstva. Gotovo 30% svih stručnjaka imaju visoku stručnu spremu.

Kao i zbog odlaska radnika industrijskih zanimanja, Hrvatska je u nepovoljnom položaju i zbog natprosječnog odlaska stručnjaka (tab. XXXI). Iz

⁴¹ Zanimljivo je da su u samoj SR Njemačkoj 6 mjeseci prije popisa radili u građevinarstvu 131 592 radnika iz Jugoslavije, tj. višestruko više nego što ih je prije zaposlenja u inozemstvu imalo zanimanje građevinskog radnika. Izvor: *Ausländische Arbeitnehmer 1970. op. cit.*

T a b. XXVIII: Grupe zanimanja osoba koje su prije zaposlenja u inozemstvu bile aktivne prema školskoj spremi

T a b. XXVIII: Types of work of migrants who were active before taking employment abroad, — according to school qualifications

1. type of work; 2. Yugoslavia; 3.—10. school qualifications (as in Table XI: 3 = 17, 4 = 16, 5 = 15, 6 = 14, 7 = 13, 8 = 12, 9 = 11, 10 = 18); 11.—17. as in Table XXV

Grupe zanimanja	Ukupno SFRJ	Školska sprema								
		2	3	4	5	6	7	8	9	10
Poljoprivrednici i srodni radnici	304 131	45 806	191 970	57 675	5 385	660	1 124	106	1 405	
Rudari, industrijski i srodni radnici	188 239	9 385	61 913	29 585	81 778	631	2 701	338	1 908	
Radnici u uslugama, Upravni, administrativni i srodni radnici	27 149	1 162	7 847	5 491	10 889	364	787	327	282	
Stručnjaci i umjetnici	9 724	131	1 882	3 073	1 518	843	1 476	648	153	
Ostala zanimanja i nepoznato	20 902	89	697	1 276	1 933	777	9 128	6 634	368	
	47 924	3 020	15 195	12 018	6 177	1 942	2 825	1 329	5 418	
UKUPNO	598 069	59 593	279 504	109 118	107 680	5 217	18 041	9 382	9 534	

Struktura u %

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Poljoprivredni i srodni radnici	100,0	15,1	63,1	19,0	1,8	0,2	0,4	0,1	0,4
Rudari, industrijski i srodni radnici	100,0	5,0	32,9	15,8	43,4	0,3	1,2	0,2	1,0
Radnici u uslugama, trgovini i zaštiti	100,0	4,3	28,9	20,2	40,2	1,3	2,9	1,2	1,1
Upravni, administrativni i srodni radnici	100,0	1,3	19,4	31,5	15,6	8,7	15,2	6,7	1,6
Stručnjaci i umjetnici	100,0	0,4	3,3	6,1	9,2	3,7	43,7	31,8	1,8
Ostala zanimanja i nepoznato	100,0	6,3	31,6	25,1	12,9	4,1	5,9	2,8	11,3
UKUPNO	100,0	10,0	46,7	18,2	18,0	0,9	3,0	1,6	1,6

T a b. XXIX: Zanimanja u industriji iz kojih su preko 5 000 osoba otišle na rad u inozemstvo po republikama i autonomnim pokrajinama*

T a b. XXIX: Industrial jobs from each of which more than 5,000 persons have left in order to emigrate, — according to republics and autonomous provinces (jobs before taking employment abroad)

1. jobs; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces; 11. iron and steel workers; 12. metal workers; 13. mechanics, fitters, installers; 14. electricians and related workers; 15. workers in the furniture and wood-working industries; 16. textile workers; 17. building workers; 18. decorators; 19. workers in the food industry; 20. operators of transport and storage equipment; 21. total

Zanimanja	2	Socijalističke republike i autonomne pokrajine									
		Ukupno SFRJ	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija			
								Uže područje	Vojvodina	Kosovo	
1	3	4	5	6	7	8	9	10			
Proizvođači i obradivači metala	11	7 578	1 315	93	2 538	458	1 179	1 143	650	202	
Oblikovači i preradivači metala	12	27 772	4 177	210	8 220	1 442	4 724	5 462	2 927	610	
Mehaničari, monter i instalateri	13	24 075	3 198	364	9 944	1 381	1 519	4 087	3 123	459	
Električari i srodni radnici	14	9 636	1 382	97	3 572	568	1 068	1 787	998	164	
Obradivači i oblikovači drveta	15	15 401	2 190	173	5 998	816	2 002	2 677	1 296	285	
Proizvođači i preradivači tekstila	16	17 215	1 536	112	6 357	1 165	2 489	2 872	2 414	270	
Građevinski radnici	17	38 569	8 918	213	13 948	5 337	1 951	2 950	2 482	2 770	
Ličnici	18	5 499	671	50	1 964	340	651	929	740	154	
Proizvođači prehrambenih proizvoda	19	5 882	641	40	2 252	380	650	762	1 174	163	
Rukovodioci transportnih sredstava i sprava za uskladištenje	20	17 223	2 701	273	7 088	1 344	1 377	1 974	2 027	439	
UKUPNO	21	168 850	26 549	1 589	61 881	13 231	17 610	24 643	17 831	5 516	

Struktura u %

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Proizvođači i obradivači metala	11	100,0	17,4	1,2	33,5	6,0	15,6	15,0	8,6	2,7
Oblikovači i preradivači metala	12	100,0	15,1	0,8	29,6	5,2	17,0	19,7	10,5	2,1
Mehaničari, monter i instalateri	13	100,0	13,3	1,5	41,2	5,8	6,3	17,0	13,0	1,9
Električari i srodni radnici	14	100,0	14,3	1,0	37,1	5,9	11,1	18,5	10,4	1,7
Obradivači i oblikovači drveta	15	100,0	14,2	0,9	38,9	5,3	13,0	17,4	8,4	1,9
Proizvođači i preradivači tekstila	16	100,0	8,9	0,7	37,0	6,8	14,5	16,7	14,0	1,4
Građevinski radnici	17	100,0	23,1	0,6	36,2	13,8	5,1	7,6	6,2	7,2
Ličnici	18	100,0	12,2	1,0	35,7	6,2	11,8	17,0	13,4	2,8
Proizvođači prehrambenih proizvoda	19	100,0	7,8	0,7	38,3	6,5	11,1	13,0	20,0	2,5
Rukovodioci transportnih sredstava i sprava za uskladištenje	20	100,0	15,7	1,6	41,2	7,8	8,0	11,5	11,8	2,4
UKUPNO	21	100,0	15,7	0,9	36,6	7,8	10,5	14,6	10,6	3,3

* Zanimanje prije zaposlenja u inozemstvu.

ove republike otišlo je 38,1% od ukupnog broja osoba koje imaju zanimanje stručnjaka sa završenom srednjom, višom ili visokom školom. I Uža Srbija ima znatno veći udio stručnjaka migranata nego što je njen udio u ukupnom broju vanjskih migranata iz Jugoslavije. Iz Vojvodine, koja ima znatno manji udio u ukupnom broju jugoslavenskih radnika u inozemstvu od Slovenije, udio stručnjaka je znatno veći. Karakteristično je da je i iz slabije razvijenih dijelova Jugoslavije dosta značajan udio stručnjaka koji su otišli na rad u strane zemlje.

Tab. XXX: Zanimanje stručnjaka sa srednjim, višim i visokim školama po školskoj spremi*

Tab. XXX: Jobs of migrants with secondary or higher education, — according to school qualifications (situation before taking employment abroad)
 1. job; 2. Yugoslavia; 3.—6. school qualifications; 3. grammar school; 4. secondary vocational school; 5. college; 6. higher education; 11. chemists, physicists and related workers; 12. transport personnel; 13. technical and technological experts; 14. natural scientists; 15. medical personnel; 16. other; 17. teaching personnel; 18. total

Zanimanja	Ukupno SFRJ	Školska sprema			
		Gimnazija	Škola za srednji stručni kadar	Viša škola	Fakultet ili visoka škola
1	2	3	4	5	6
Kemičari, fizičari i srodni	499	16	349	27	107
Stručnjaci tehnike i tehnologije	5 311	113	3 082	362	1 754
Stručnjaci saobraćaja	510	8	270	198	34
Stručnjaci prirodnih nauka	1 030	11	665	81	273
Stručnjaci medicinskih nauka	4 161	67	2 432	227	1 435
Ostali stručnjaci	2 129	311	1 107	216	495
Nastavno osoblje	2 283	157	945	536	645
UKUPNO	15 923	683	8 850	1 647	4 743

Struktura u %

Kemičari, fizičari i srodni	3,1	100,0	3,2	69,9	5,4	21,5
Stručnjaci tehnike i tehnologije	33,4	100,0	2,1	58,1	6,8	33,0
Stručnjaci saobraćaja	3,2	100,0	1,6	52,9	38,8	6,7
Stručnjaci prirodnih nauka	6,5	100,0	1,1	64,5	7,9	26,5
Stručnjaci medicinskih nauka	26,1	100,0	1,6	58,4	5,5	34,5
Ostali stručnjaci	13,4	100,0	14,6	52,0	10,1	23,3
Nastavno osoblje	14,3	100,0	6,9	41,3	23,5	28,2
UKUPNO	100,0	100,0	4,3	55,6	10,3	29,8

* Zanimanja i školska sprema prije zaposlenja u inozemstvu

T a b. XXXI: Zanimanja stručnjaka sa srednjim, višim i visokim školama po republikama i autonomnim pokrajinama*

T a b. XXXI: Jobs of migrants with secondary or higher education, — according to republics and autonomous provinces
1. job; 2. Yugoslavia; 3.—10. republics and autonomous provinces (see Table III); 11.—18. as in Table XXX

Zanimanja	Socijalističke republike i autonomne pokrajine										
	Ukupno SFRJ	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvat- ska	Makedonija	Slovenija	Srbija			Kosovo	
							Uže područje	Vojvo- dina	Kosovo		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Kemičari, fizičari i srodni 11	499	24	3	171	19	72	149	59	2		
Stručnjaci tehnike i tehnologije 12	5 311	333	43	1 979	220	561	1 657	486	32		
Stručnjaci saobraćaja 13	510	9	33	377	—	19	66	6	—		
Stručnjaci prirodnih 14	1 030	95	6	263	136	82	292	142	14		
Stručnjaci medicinskih 15	4 161	314	37	1 548	166	381	1 262	429	24		
Ostali stručnjaci 16	2 129	143	12	913	87	121	613	233	—		
Nastavno osoblje 17	2 283	284	41	811	282	154	449	234	28		
UKUPNO 18	15 923	1 202	175	6 062	910	1 390	4 488	1 589	107		
				Struktura u %							
Kemičari, fizičari i srodni 11	100,0	4,8	0,6	34,3	3,8	14,4	29,9	11,8	0,4		
Stručnjaci tehnike i tehnologije 12	100,0	6,3	0,8	37,3	4,1	10,6	31,2	9,1	0,6		
Stručnjaci saobraćaja 13	100,0	1,8	6,5	73,9	—	3,7	12,9	1,2	0,0		
Stručnjaci prirodnih 14	100,0	9,2	0,6	25,5	13,2	8,0	28,3	13,8	1,4		
Stručnjaci medicinskih 15	100,0	7,5	0,9	37,2	4,0	9,2	30,3	10,3	0,6		
Ostali stručnjaci 16	100,0	6,7	0,6	42,9	4,1	5,7	28,8	10,9	0,3		
Nastavno osoblje 17	100,0	12,4	1,8	35,5	12,5	6,7	19,7	10,2	1,2		
UKUPNO 18	100,0	7,5	1,1	38,1	5,7	8,7	28,2	10,0	0,7		

* Stanje prije zaposlenja u inozemstvu

11. Nacionalni sastav

Popisom stanovništva 1971. god. utvrđen je znatan nesrazmjer između udjela pojedinih nacionalnosti stanovništva Jugoslavije i udjela nacionalnosti među radnicima u inozemstvu (tab. XXXII).⁴² Od svih jugoslavenskih nacionalnosti jedino Hrvati imaju veći udio među vanjskim migrantima od njihova udjela u stanovništvu Jugoslavije. Svi drugi jugoslavenski narodi imaju veći udio u Jugoslavenskom stanovništvu nego što je njihov udio među jugoslavenskim radnicima u inozemstvu.

Ta disproporcija u udjelu pojedinog naroda u sveukupnom stanovništvu Jugoslavije i kod vanjskih migranata osobito dolazi do izražaja u stopi vanjskih migracija (vidi tab. XXXII, stupac 6). Popisom je dobivena prosječna stopa vanjskih migracija za čitavu Jugoslaviju (3,3). Međutim, dok ona kod stanovništva crnogorske i srpske nacionalnosti iznosi svega 1,0 odnosno 1,1, kod Hrvata je stopa radnika u inozemstvu preko 5 puta veća i iznosi 5,8.

Kako je udio radnika iz Hrvatske u prekomorskim zemljama, u kojima je utvrđen manji obuhvat popisa, veći od udjela iz ostalih republika i autonomnih pokrajina Jugoslavije, može se s velikim opravdanjem pretpostaviti da je i stvarni udio Hrvata među svim jugoslavenskim radnicima u inozemstvu još veći od 39%, koliko je ustanovljeno popisom stanovništva Jugoslavije 1971. god. Prema tome je i stopa vanjskih migranata stanovništva hrvatske narodnosti još i veća od 5,8, a suvišno je i isticati kako je ta stopa vrlo visoka, osobito ako se ima u vidu da je ona znatno veća kod aktivnog stanovništva ili stanovništva srednjih dobnih skupina, tj. između 20 i 39 godina.

Među narodnostima koje žive na području Jugoslavije također su velike disproporcije između udjela pojedine narodnosti u sveukupnom stanovništvu i među radnicima u inozemstvu. Rumunjska narodnosna skupina u Jugoslaviji ima najveću stopu vanjskih migranata, ona iznosi 9,0, i to je ujedno najveća stopa vanjskih migranata među svim narodima i narodnostima koje žive na području Jugoslavije. Po visini stope vanjskih migranata slijede: Nijemci (6,2), Ukrajinci (6,0), Austrijanci (5,6), Poljaci (4,4), Vlasi (4,3), Mađari (4,1), Grci (4,0) i Slovaci (3,6), koji svi imaju veću stopu vanjskih migranata od prosječne za Jugoslaviju. Svih ostalih 10 narodnosti, koje se posebno iskazuju u Jugoslavenskoj statistici, imaju manju stopu vanjskih migracija od prosječne za Jugoslaviju. Od narodnosti koje su bročano zastupljenije, Mađari imaju natprosječnu, a Albanci i Turci ispodprosječnu stopu vanjskih migracija.

Osobe koje se prilikom popisa 1971. god. nisu nacionalno izjasnile, imaju gotovo dvostruko veći udio među stanovništvom Jugoslavije nego što je njihov udio među radnicima u inozemstvu, pa je među takvim osobama i stopa vanjskih migranata relativno mala (1,8).

I različit nacionalni sastav stanovništva pojedine republike i autonomne pokrajine Jugoslavije neadekvatno se odražava u nacionalnom sastavu radnika u inozemstvu (tab. XXXIII, sl. 10). Hrvati u svim republikama i autonomnoj pokrajini Vojvodini, gdje su brojnije zastupljeni, u većem udjelu učestvuju

⁴² Nacionalni sastav radnika u inozemstvu analiziran je i interpretiran u upoređenju s nacionalnim sastavom stanovništva Jugoslavije, koji je objavljen u Statističkom biltenu br. 727 (Nacionalni sastav stanovništva po opštinama, Popis stanovništva i stanova 1971, Beograd 1972.

Tab. XXXII: Nacionalni sastav radnika u inozemstvu i nacionalni sastav stanovništva Jugoslavije 1971.*

Tab. XXXII: National composition of emigrant workers and of Yugoslavia's population in 1971

1. national composition; 2. number of workers abroad; 3. number of population; 4. proportion (in %) of workers abroad; 5. proportion (in %) of population; 6. rate of workers in employment abroad; 11. Montenegrins; 12. Croats; 13. Macedonians; 14. Moslems; 15. Slovenes; 16. Serbians; 17. Albanians; 18. Bulgarians; 19. Czechs; 20. Italians; 21. Hungarians; 22. Rumanians; 23. Russines; 24. Slovaks; 25. Turks; 26. Austrians; 27. Greeks; 28. Jews; 29. Germans; 30. Poles; 31. Romanies (Gypsies); 32. Russians; 33. Ukrainians; 34. Wallachs; 35. did not state nationality; 36. others; 37. unknown; 38. total

Nacionalni sastav		Broj		Udio %		Stopa radnika u inozemstvu**
		radnika u inozemstvu	stanovnika	radnika u inozemstvu	stanovnika	
1		2	3	4	5	6
Crnogorci	11	5 260	508 202	0,8	2,5	1,0
Hrvati	12	261 721	4 516 466	39,0	22,2	5,8
Makedonci	13	38 298	1 194 188	5,7	5,9	3,2
Muslimani	14	40 565	1 727 171	6,0	8,5	2,3
Slovinci	15	46 856	1 576 253	7,0	7,7	3,0
Srbi	16	191 342	8 136 267	28,5	39,9	1,1
Albanci	17	34 748	1 308 528	5,2	6,4	2,7
Bugari	18	795	58 694	0,1	0,3	1,4
Česi	19	778	24 775	0,1	0,1	3,1
Talijani	20	446	21 926	0,1	0,1	2,0
Mađari	21	19 552	478 084	2,9	2,3	4,1
Rumunji	22	5 285	58 577	0,8	0,3	9,0
Rusini	23	836	24 958	0,1	0,1	2,4
Slovaci	24	3 007	83 643	0,4	0,4	3,6
Turci	25	3 618	128 002	0,5	0,6	2,8
Austrijanci	26	46	828	0,0	0,0	5,6
Grci	27	64	1 589	0,0	0,0	4,0
Židovi	28	84	4 963	0,0	0,0	1,7
Nijemci	29	808	13 096	0,1	0,1	6,2
Poljaci	30	134	3 061	0,0	0,0	4,4
Romi — Cigani	31	1 613	77 664	0,2	0,4	2,1
Rusi	32	111	7 418	0,0	0,0	1,5
Ukrajinci	33	826	13 830	0,1	0,1	6,0
Vlasi	34	947	21 991	0,1	0,1	4,3
Nisu se nacionalno izjasnili	35	5 664	310 119	0,8	1,5	1,8
Ostali	36	505	21 868	0,1	0,1	2,3
Nepoznato	37	7 999	65 625	1,2	0,3	
UKUPNO	38	671 908	20 387 786	100,0	100,0	3,3

* Za SR Sloveniju prema nacionalnom sastavu stanovništva u 1961. god. Zato je ukupan broj stanovnika Jugoslavije (red 38, stupac 3) manji od ukupnog broja koji je dobiven popisom 1971. god.

** Broj radnika u inozemstvu na 100 stanovnika.

T a b. XXXIII: Nacionalni sastav radnika u inozemstvu (a) i nacionalni sastav stanovništva Jugoslavije 1971. (b) po republikama i autonomnim pokrajinama*

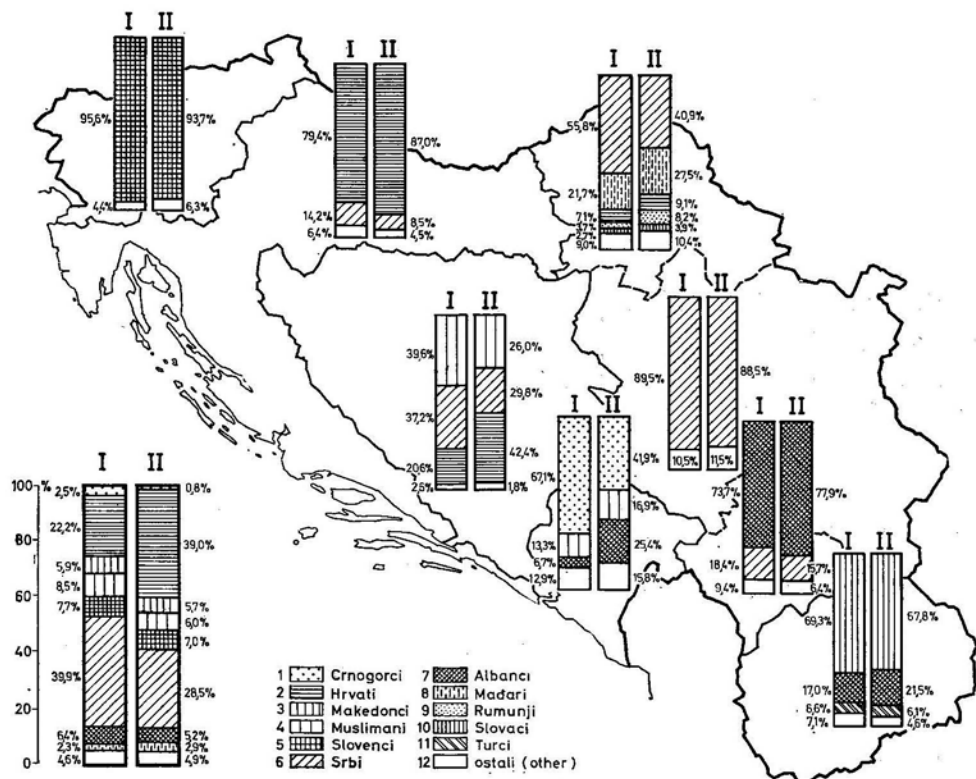
T a b. XXXIII: National composition of emigrant workers (a), and national composition of the Yugoslav population in 1971 (b), — according to republics and autonomous provinces

1. national composition; 2, Yugoslavia, total; 3.—10. republics and autonomous provinces (see Table III); 11.—38. as in Table XXXII

Nacionalni sastav	Ukupno SFRJ		Socijalističke republike					
			Bosna i Hercegovina		Crna Gora		Hrvatska	
	a	b	a	b	a	b	a	b
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Crnogorci ¹¹	5 260	508 202			3 278	355 576		
Hrvati ¹²	261 721	4 516 466	58 236	772 491			195 353	3 513 578
Makedonci ¹³	38 298	1 194 188						
Muslimani ¹⁴	40 565	1 727 171	35 687	1 482 430	1 321	70 236		
Slovenci ¹⁵	46 856	1 576 253						
Srbi ¹⁶	191 342	8 136 267	40 921	1 393 148			19 048	626 720
Albanci ¹⁷	34 748	1 308 528			1 990	35 674		
Mađari ²¹	19 552	478 084						
Rumunji ²²	5 285	58 577						
Slovaci ²⁴	3 007	83 643						
Turci ²⁵	3 618	128 002						
Ostali ²⁶	21 656	672 405	2 507	98 042	1 240	68 122	10 321	286 351
UKUPNO ³⁸	671 908	20 387 786	137 351	3 746 111	7 829	529 608	224 722	4 426 649
Struktura u %								
Crnogorci ¹¹	0,8	2,5			41,9	67,1		
Hrvati ¹²	39,0	22,2	42,4	20,6			87,0	79,4
Makedonci ¹³	5,7	5,9						
Muslimani ¹⁴	6,0	8,5	26,0	39,6	16,9	13,3		
Slovenci ¹⁵	7,0	7,7						
Srbi ¹⁶	28,5	39,9	29,8	37,2			8,5	14,2
Albanci ¹⁷	5,2	6,4			25,4	6,7		
Mađari ²¹	2,9	2,3						
Rumunji ²²	0,8	0,3						
Slovaci ²⁴	0,4	0,4						
Turci ²⁵	0,5	0,6						
Ostali ²⁶	3,2	3,3	1,8	2,6	15,8	12,9	4,5	6,4
UKUPNO ³⁸	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Za SR Sloveniju prema nacionalnom sastavu stanovništva u 1961. Zato je ukupan broj stanovnika Jugoslavije (red. 23, stupac 2b) manji od ukupnog broja koji je dobiven popisom 1971. U pojedinoj republici i autonomnoj pokrajini posebno je izdvojen samo udio većih nacionalnih grupa, a druge su svrstane u »ostali« (red 22), skupa s onima koji se prilikom popisa nisu nacionalno izjasnili ili im je nacionalni sastav nepoznat.

i autonomne pokrajine									
Makedonija		Slovenija		S R B I J A					
				Uže područje		Vojvodina		Kosovo	
a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
6		7		8		9		10	
		1 101	31 429			5 501	138 561		
36 915	1 142 375			2 088	124 479				
		45 066	1 522 248						
				101 374	4 699 418	24 733	1 089 132	3 824	228 261
11 692	279 871			1 932	65 507			18 967	916 167
						16 627	423 866		
						4 937	52 987		
						2 331	72 795		
3 334	108 552								
2 492	116 510	1 919	37 846	9 457	360 961	6 416	175 192	1 570	99 261
54 433	1 647 308	48 086	1 591 523	114 851	5 250 365	60 545	1 952 533	24 361	1 243 689
Struktura u %									
		2,3	2,0			9,1	7,1		
67,8	69,3			1,8	2,4				
		93,7	95,6						
				88,5	89,5	40,9	55,8	15,7	18,4
21,5	17,0			1,7	1,2			77,9	73,7
						27,5	21,7		
						8,2	2,7		
						3,9	3,7		
6,1	6,6								
4,6	7,1	4,0	2,4	8,0	6,9	10,4	9,0	6,4	7,9
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0



Sl. 10. Nacionalni sastav stanovništva (I) i nacionalni sastav radnika u inozemstvu (II)

Fig. 10. National composition of the population (I) and national composition of emigrant workers (II)

među radnicima u inozemstvu, nego što im je udio u stanovništvu. Muslimani u Bosni i Hercegovini i Užoj Srbiji imaju veći udio u stanovništvu Jugoslavije nego među radnicima u inozemstvu, a u Crnoj Gori je obratno. Srbi u svim republikama i autonomnim pokrajinama, u kojima se nalaze i u većem broju, imaju veći udio u stanovništvu od udjela vanjskih migranata. Albanci, slično kao i Hrvati, i u matičnoj pokrajini, kao i u svim republikama gdje čine značajniji udio stanovništva, imaju veći udio među radnicima u inozemstvu nego što iznosi njihov udio u stanovništvu Jugoslavije. Dio stanovništva manje brojnih nacionalnosti u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Makedoniji i Kosovu zastupljen je s većim udjelom u stanovništvu nego među radnicima u inozemstvu, a u ostalim dijelovima Jugoslavije je obratno.

Podaci pogodni za usporedbu dobiju se na taj način da se postotak nacionalnosti u pojedinom dijelu Jugoslavije promatra u usporedbi s postotkom stanovništva (tab. XXXIV). Tako se dobiva da je u Bosni i Hercegovini udio (%) Hrvata za 20,6% veći među radnicima u inozemstvu nego što je udio (%) Hrvata u stanovništvu Bosne i Hercegovine. Postotak manjeg udjela Muslima-

T a b. XXXIV: Odnos udjela pojedine narodnosti u republikama i autonomnim pokrajinama Jugoslavije među radnicima u inozemstvu i ukupnom stanovništvu, izraženo u %

T a b. XXXIV: Proportions of the shares of individual nationalities in the republics and autonomous provinces of Yugoslavia among emigrant workers and among the total population, — expressed in %

1.—10. as in Table XXXIII; 11.—36. as in Table XXXII

1	2	3										
		Socijalističke republike i autonomne pokrajine										
Nacionalni sastav	Ukupno SFRJ	3	4	5	6	7	8		9		10	
							Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija		Slovenija
11	—	68,0	—	37,6								
12	+	75,7	+	20,6	+	9,4	+	15,0			+	28,2
13	—	3,4			—	2,2						
14	—	29,4	+	27,1							—	25,0
15	—	9,1										
16	—	28,6	—	19,9	—	40,2		—	2,0			
17	—	18,8									—	1,2
21	+	26,1	+	37,9			+	26,5			+	41,7
22	+	166,6										
24	—											
25	—	16,7										
26	—	3,0	—	30,9	—	29,7	—	7,6	+	66,7	+	15,5
36	—		+	22,5	—	35,2	—	35,2	+	15,9	+	19,0

na veći je od postotka manjeg udjela Srba u vanjskim migrantima iz Bosne i Hercegovine (—33,6% : —19,9%), itd.

Nesrazmjer koji se pojavljuje u republikama i autonomnim pokrajinama karakterističan je i za pojedine općine mješovitog nacionalnog sastava stanovništva.⁴³ U Bosni i Hercegovini samo u 10, od ukupno 106 općina Hrvati imaju manji udio među radnicima u inozemstvu iz pojedine općine, nego što im je udio u ukupnom stanovništvu općine. Od tih 10 općina u 5 je udio Hrvata u ukupnom stanovništvu manji od 1%, ali tu su i dvije općine gdje je njihov udio veći od 20% (Banja Luka i Skender-Vakuf). I u drugim primjerima ne može se utvrditi pouzdana korelacija između visine udjela jedne nacionalnosti u ukupnom stanovništvu pojedinog područja s većim ili manjim udjelom vanjskih migranata iste nacionalnosti u ukupnom broju migranata iz tog područja. Od ukupno 105 općina u Hrvatskoj udio Srba među radnicima u inozemstvu u samo 15 općina je veći od udjela srpskog stanovništva u tim općinama. Od tih 15 općina u 14 je udio Srba u ukupnom stanovništvu manji od 5%, a u 6 općina manji i od 1%. U svim tim općinama Srbi su uglavnom mlađe doseljeno stanovništvo.⁴⁴ Iz toga bi se moglo zaključiti, da se više zapošljavaju u inozemstvu radnici onih nacionalnosti koje su u novije vrijeme doselile na prostor pretežno naseljen stanovništvom druge ili drugih nacionalnosti. Potvrdu ovom zaključku nalazimo kod doseljenog albanskog stanovništva u Užoj Srbiji i hrvatskog stanovništva u Sloveniji. Međutim, ima i suprotnih primjera. Petnaesta, pored već spomenutih 14 općina u Hrvatskoj (bilješka 44), u kojima osobe srpske nacionalnosti imaju veći udio među radnicima u inozemstvu nego među stanovništvom u općini, jest općina Vojnić, u kojoj udio srpskog stanovništva u ukupnom stanovništvu spada među najveće u Hrvatskoj (95,4%). U toj općini je udio srpskog stanovništva među zaposlenima u inozemstvu 96,4%. Osim toga, postoje brojni primjeri općina s doseljenim stanovništvom alohtone nacionalnosti, ali ona nije natprosječno zastupljena u vanjskim migracijama područja na koja se doselila.

Proces zapošljavanja u inozemstvu širi se prenošenjem informacija o prednostima i mogućnostima zapošljavanja u inozemstvu, pa bi se moglo pretpostaviti da se te informacije brže prenose među stanovništvom iste nacionalne skupine. Osim toga, može se pretpostaviti da radnici iste nacionalnosti pojedinih područja na različite načine pomažu jedni drugima pri zapošljavanju u inozemstvu. Kolikogod ovakve pretpostavke mogu biti opravdane, nacionalni sastav vanjskih migranata, koji je dobiven popisom stanovništva Jugoslavije 1971. god., znatnim ih dijelom demantira, jer vrlo često nacija, koja ima malen udio stanovništva nekog područja, ima veliki udio među radnicima u inozemstvu i obratno.

Objašnjenje različitog udjela nacionalnog sastava radnika u inozemstvu po udjelu pojedine nacije u stanovništvu, koji je s obzirom na višenacionalni sastav jugoslavenske zajednice vrlo značajan, zahtijeva detaljnije upoznavanje motiva migracija i strukture migranata u korelaciji s nacionalnim sastavom.

⁴³ Nacionalni sastav migranata po općinama vidi u prilogu 3, stupac 18—22, a nacionalni sastav ukupnog stanovništva po općinama u: Popis stanovništva i stanova 1971., Nacionalni sastav stanovništva po opštinama, Statistički bilten br. 727, Beograd 1972.

⁴⁴ Od tih 14 općina deset su u Istri ili na otocima (Brač, Buje, Hvar, Labin, Mali Lošinj, Novigrad, Opatija, Rab, Rovinj i Vis), a 4 u Hrvatskom Zagorju (Donja Stubica, Klanjec, Novi Marof i Zelina).